

Alla ska ned i samma grop

-om generella stödinsatser och individuella behov

Om unga vuxna som har varit arbetslösa under en längre tid

Maria Ingemarson
Ersta Sköndal högskola

INLEDNING	3
UPPDRAGET.....	4
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	4
METOD.....	5
URVALSPROCEDUREN.....	5
BEARBETNING OCH REDOVISNING.....	5
ETISKA ASPEKTER OCH ÖVERVÄGANDEN.....	6
BAKGRUND	8
KOMMUNAL ARBETSMARKNADSPOLITIK- KORT GENOMGÅNG.....	8
UNGA UTANFÖR- EN OFFENTLIG UTREDNING.....	9
<i>Vad sade de unga själva?</i>	9
SAMMANFATTNING.....	10
RESULTAT	11
DE UNGAS BAKGRUND - I SIFFROR.....	11
<i>Uppväxt och familjeförhållanden</i>	11
<i>Utbildning</i>	12
<i>Försörjning</i>	12
<i>Arbetslivserfarenhet</i>	12
<i>Kontakt med myndigheter</i>	13
<i>Diagnoser</i>	13
<i>Sammanfattning</i>	14
DE UNGAS ERFARENHETER OCH UPPLEVELSER.....	15
<i>Uppväxtåren - berättelser om utsatthet</i>	15
<i>..i skolan</i>	15
<i>..och hemma</i>	17
<i>Livet idag</i>	17
<i>Hur ser de unga på sin egen arbetslöshet?</i>	17
<i>Måendet och självkänslan</i>	18
<i>Hur ter sig vardagen?</i>	19
<i>Tankar om framtiden</i>	20
<i>Myndigheterna och insatserna</i>	21
<i>Mötet med myndigheterna</i>	21
<i>Om insatserna - vad fungerar och inte?</i>	22
<i>Teoretisk utbildning eller praktisk?</i>	24
<i>Sammanfattning</i>	25
TVÅ AKTÖRER - ERFARENHETER FRÅN SOCIALTJÄNST OCH ARBETSFÖRMEDLING.....	26
<i>Sektionschef på Arbetsförmedlingen</i>	26
<i>Om Arbetsförmedlingens uppdrag</i>	26
<i>Arbetet med de unga</i>	26
<i>Om de ungas möjligheter</i>	27
<i>Olika aktörer och ansvar</i>	28
<i>Vad är verksamt och inte?</i>	28
<i>Handläggare på Arbetsförmedlingen</i>	29
<i>Om arbetet med de unga</i>	29
<i>Om ungas möjligheter</i>	30
<i>Andra aktörer/ samverkan</i>	30

<i>Vad är verksamt och inte?</i>	30
Teamledare på försörjningsstöd	31
<i>Om uppdraget på försörjningsstöd</i>	31
<i>Arbetet med de unga</i>	31
<i>Om de unga och deras möjligheter</i>	32
<i>Andra aktörer och samverkan</i>	32
<i>Vad är verksamt och inte?</i>	33
Handläggare på försörjningsstöd	33
<i>Arbetet med de unga</i>	33
<i>Om de ungas möjligheter och hinder</i>	34
<i>Olika aktörer och samverkan</i>	35
<i>Vad är verksamt och inte?</i>	35
Sammanfattning	35
AVSLUTNING	37
DISKUSSION	37
FÖRSLAG TILL HANDLINGSPLAN	39

Inledning

Under våren 2008 fick Ersta Sköndal högskola i uppdrag av Lokala Samverkansgruppen i Eskilstuna (LSG) att kartlägga arbetslösa unga vuxnas erfarenheter och nuvarande situation. Vilka är de här unga långtidsarbetslösa egentligen, och hur ser deras liv ut var de frågor man ställde sig från samverkansgruppens sida. Fil dr Kenneth Sundh lade tillsammans med samordnare Peter Skantz upp en preliminärt upplägg för uppdraget. Önskemål fanns också att studien skulle leda till en handlingsplan för samverkansgruppen att jobba vidare med. På Ersta Sköndal högskola utsågs sedan socionom och forskningsassistent Maria Ingemarson att genomföra uppdraget.

LSG hade uppmärksammat en grupp unga människor som inte kom vidare ut i arbetslivet utan snurrade runt mellan olika typer insatser, så som jobbsökarkurser, praktik mm. Hur kommer det sig att dessa unga befinner sig utanför arbetsmarknaden? Går det att förklara enbart med att det generellt sett blivit svårare för unga att etablera sig på arbetsmarknaden? Eller finns det något som utmärker just de unga vuxna som hamnar utanför under längre perioder?

Samverkansgruppens önskade sig en djupare kunskap om dessa ungas vardag och liv. Vilka erfarenheter bär dess unga med sig från sin uppväxt och hur har den präglat dem? Hur hade de upplevt sin skolgång? Men, kanske främst; hur lever och mår de idag och hur har de upplevt att vara föremål för olika typer av arbetsmarknadsinsatser?

Föreliggande rapport bygger på en studie baserad på i första hand kvalitativa intervjuer med dessa ”unga utanför” som bor i Eskilstuna. De unga vuxna som låtit sig bli intervjuade har gjort det helt frivilligt och deras deltagande har varit en förutsättning för att studien överhuvudtaget kunnat genomföras. Genom deras berättelser om uppväxt, skoltid och erfarenheten av att vara arbetslös har studien alltså möjliggjorts. Det har varit mycket värdefullt att dessa intervjupersoner varit villiga att prata relativt öppenlyst även om svåra upplevelser och känslor. Detta kräver ett visst mod som jag som ansvarig för studien måste känna beundran inför. Tack vare de intervjupersonerna har vi fått tillgång till värdefull kunskap om hur livet kan te sig för unga långtidsarbetslösa idag.

Studien har bedrivits under sammanlagt fyra månader fördelat på tiden april - oktober 2008 och avrapporteras även muntligen under november månad 2008.

I Oktober 2008

Maria Ingemarson
Forskningsassistent
Ersta Sköndal högskola

Uppdraget

Åtagandet har sitt ursprung i att man inom Eskilstuna kommun identifierat ett betydande antal unga vuxna som under längre perioder varit arbetslösa och upprepade gånger hänvisats till olika typer av arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Man ställde sig här frågan vilka de här unga människorna är, men framförallt hur ser *de själva* på *sin situation*? Det uppdrag som Lokala samverkansgruppen (LSG) i Eskilstuna gav åt Ersta Sköndal högskola har kommit att förändrats något över tid. Från början fanns önskemål om en design av undersökningen utifrån Antonovskijs teori kring känsla av sammanhang (KASAM). Detta angreppssätt hade möjliggjort en mer kvantitativt inriktad studie (under förutsättning att vi hade nått ut till tillräckligt många unga vuxna), då det finns beprövade formulär för att mäta och kvantifiera ”känslan av sammanhang”. Vid ett möte med samordnare för LSG och ansvariga mellanchefer från Arbetsförmedlingen respektive socialtjänstförvaltningen framkom dock önskemål om en annan inriktning. Man var fortfarande intresserad av hur de unga upplever sin vardag och sin situation som arbetslös - och därmed på sätt och vis också känslan av sammanhang - men man ville *också* ta reda på vilken bakgrund de unga har, hur deras uppväxtförhållanden sett sig och vilka erfarenheter de har med sig från skoltiden. Vidare var man också mån om att få kunskap om hur *de unga själva* ser på de olika *insatser* som de varit föremål för under sin period som arbetslösa. Utifrån dessa delvis nytillkomna önskemål bestämdes att studiens upplägg skulle modifieras och vidgas något. Studien skulle nu lämna utrymme för mer konkreta frågor kring bland annat uppväxten, vardagen som arbetslös, de insatser man hade deltagit i och alltså inte enbart kring frågan om känslan av sammanhang.

Under materialinsamlingens gång blev det tydligt hur svårt det var att få tag i intervjupersoner. De var relativt svåra att nå ut till för de handläggare som hade i uppdrag att ta kontakt med de unga och de uteblev också relativt ofta från inbokade intervjutider. Därför beslutades under maj månad att studien skulle vidgas till att också innefatta några professionella aktörers, socialförvaltningens och Arbetsförmedlingens, syn på dessa unga människors situation. Två intervjuer med chefer från respektive myndighet samt två handläggarintervjuer gjordes därför som ett komplement till studien.

Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet kvarstod trots ändrat upplägg av studien, nämligen att försöka få en förståelse för de unga långtidsarbetslösas livssituation och erfarenheter. Det övergripande syftet med studien formulerades som:

Hur har livet sett sig för dessa unga arbetslösa människor, och hur ser det ut idag?

De frågeställningar föreliggande rapport avser att besvara är:

- *Hur beskriver de unga sin uppväxt* med avseende främst på familjeförhållanden och skolsituation?
- *Hur beskriver de unga sin nuvarande situation?* Hur ser vardagen ut, vilka hinder och möjligheter ser de, vilka behov har de och hur ser deras sociala situation ut?
- *Vilken uppfattning har de unga om arbetsmarknadspolitiska åtgärder?* Vilka har de upplevt som givande? Vilka har varit mindre lyckade? Har de fått vad de behöver? Vad anser de själva att de behöver för typ av stöd?

En frågeställning som tillkom under studiens gång var också:

- *Hur ser de offentliga aktörerna Arbetsförmedlingen och socialtjänsten på det arbete de själva utför och vilka tankar har de om målgruppen unga långtidsarbetslösa?*

Metod

Studiens empiri, det vill säga det material som samlats in, bygger på ett antal intervjuer. Dels med olika representanter för Arbetsförmedlingen och socialtjänsten men framförallt med långtidsarbetslösa unga mellan 20-25 år. Studiens tyngdpunkt ligger alltså på de ungas erfarenheter och upplevelser.

Vid intervjuerna med de unga har ett intervjuformulär använts. Formuläret består av en kvantitativ del och en kvalitativ med halvstrukturerade frågor. Frågorna i den kvantitativa delen rör den unges uppväxt, etniska bakgrund, boende, familj och skola. Bearbetningen av den kvantitativa delen har gjorts manuellt, genom att svaren markerats i ett samlingsdokument, ett från början tomt frågeformulär. Data presenteras sedan inledningsvis i resultatkapitlet i löpande text samt i tabellform. Den kvalitativa delen av intervjuformuläret är en frågeguide som är indelad under fyra rubriker eller frågeområden med fördjupande frågor om uppväxt, nuvarande situation, insatser och behov samt frågor som rör de ungas tankar om framtiden.

Intervjuerna med representanter från Arbetsförmedlingen och socialtjänsten var relaterade dels till tankar kring unga långtidsarbetslösa dels till det egna arbetet med den målgruppen.

Urvalsproceduren

Urvalet av de unga intervjupersonerna har dels gjorts ur en grupp om 132 ärenden som identifierats inom enheten för ekonomiskt bistånd/försörjningsstöd, dels ur en grupp om 28 unga arbetslösa inskrivna på Arbetsförmedlingen i minst två år i rad och som varit aktuella där någon gång mellan juni 2006 och juni 2008. Urvalskriteriet när det kom till ålder var att de unga skulle vara mellan 20-25 år (som yngst fyllda 20 och som äldst fyllda 25). Det bedömdes inte som möjligt att utgå från mer specifika urvalskriterier, eftersom det visade sig vara förhållandevis svårt att få tag på intervjupersoner bland de unga vuxna. I de fall de unga tackade ja till intervju bokades en tid för intervju utifrån schemalagda intervjutider förlagda under främst maj månad. Ett flertal unga tackade ja men i slutändan var det lång ifrån alla som kom till uppgjort intervjutillfälle. I några fall lyckades vi få kontakt med ungdomar som uteblivit och boka in ett nytt intervjutillfälle. Som orsak till varför man inte kommit till första intervjutillfälle angav de unga bland annat att de glömt tiden eller att de mådde dåligt psykiskt och därför inte klarat av att ta sig till intervjun. Någon arbetade och kunde därför inte komma. I slutändan intervjuades nio unga långtidsarbetslösa vuxna, vilket var ett lägre antal än vad som hade satts upp som mål, minst 20 intervjuer. Sju kom från den första urvalsbanken. Två kom från det urval som gjordes hos Arbetsförmedlingen.

Urvalet av intervjupersoner från arbetsförmedling respektive socialtjänst gjordes genom att välja ut de respektive chefer som hade unga långtidsarbetslösa inom sitt ansvarsområde. Därefter överläts till cheferna att välja ut en handläggare från den egna organisationen som hade en relativt lång erfarenhet i sitt nuvarande arbete som handläggare (minst 3 år) och av även av målgruppen. Sammanlagt gjordes således fyra intervjuer med professionella från de två aktörerna.

Bearbetning och redovisning

Den kvantitativa delen av materialet bearbetades manuellt och organiserades därefter direkt i rapportens resultatdel. Eftersom det endast rörde sig om nio formulär var det den enklaste vägen att gå. Något statistiskt bearbetningsprogram var inte nödvändigt för bearbetningen. Resultaten

finns samlade under rubrikerna uppväxt och familjeförhållanden, utbildning, försörjning, arbetslivserfarenhet, kontakt med myndigheter samt under rubriken diagnoser.

De kvalitativa intervjuerna med de unga vuxna skrevs ut i princip ordagrant. Endast upprepningar eller för studien helt ovidkommande uppgifter utelämnades. Intervjuerna har sedan bearbetats utifrån de övergripande temaområdena ”uppväxtåren”, ”livet idag” och ”myndigheter/insatser”. Det kvalitativa materialet som bygger på intervjuer med de unga vuxna ska dock ses som en helhet och bearbetades också som en sådan. Det intressanta har alltså främst varit *vad materialet säger om de här ungas livsvillkor, snarare än vad varje enskild ung intervjuperson säger om sitt liv*, även om motsägelser och motsatser inom enskilda intervjuer, men även mellan olika utsagor, också lyfts fram.

Intervjuerna med de professionella har bearbetats på ett litet annorlunda sätt. Utskrifterna har varit något mer ”pragmatiska” till formen. Bearbetningen har skett parallellt med transkriberingen. Citat har skrivits ut om de bedömts vara särskilt intressanta eller belysande för utsagan i stort. Här har också varje intervju redovisats för sig för att på så vis möjliggöra att kunna *lyfta fram eventuella skillnader mellan olika myndigheter och nivåer*. Varje intervju har bearbetats utifrån samma rubriker/temaområden; ”det egna uppdraget”, ”arbetet med de unga”, ”de ungas möjligheter”, ”andra aktörer och ansvar” samt ”vad är verksamt eller ej”.

Etiska aspekter och överväganden

De unga intervjupersonerna har medverkat av egen fri vilja. Att deras deltagande var frivilligt tydliggjordes redan när socialtjänstens handläggare kontaktade dem. Vid varje intervjus inledning så ställdes dessutom frågan om den unge verkligen ville delta. Jag som forskningsassistent framhöll också att de när som helst kunde avbryta intervjun eller välja att inte svara på vissa frågor. Mitt intryck är att samtliga ungdomar förstod syftet med intervjun och att de ville ställa upp på den. Flera uttryckte särskilt att de tyckte det var viktigt att deras åsikter kom fram och att de gärna ville hjälpa till ”om det kunde leda till något bättre”. De intervjuade ungdomarna har naturligtvis fått vara anonyma och citat har använts på ett sätt så att läsaren inte ska kunna lista ut vem de härrör från. För att ytterligare säkra de ungas anonymitet har resultaten av intervjuerna också skickats till dem för genomläsning.

När så kallade brukarintervjuer med vad som av vissa kan uppfattas som känsliga frågor gäller det att ha fingertoppskänsla. Det är också min förhoppning som forskningsassistent att ingen av de unga har känt sig utnyttjad eller tvingad att ”säga för mycket”. Några unga intervjupersoner har under intervjuernas gång blivit uppriktigt ledsna när de berättat om svåra upplevelser och jag har då gjort mitt bästa för att ge positiv feedback efter genomförd intervju. Min upplevelse är att de ändå velat berätta och att en del kanske till och med känt en befrielse i att få göra det. Trots detta kan jag inte helt utesluta att någon intervjuperson upplevde intervjusituationen som arbetsam rent mentalt. Det är också en risk som forskare ofta tar när kvalitativa intervjuer med vad som kan betecknas som utsatta grupper genomförs. När vi har att välja på att inte fråga dessa unga alls om hur de ser på sitt liv eller att göra det ändå, så framstår det för mig ändå som mer etiskt riktigt att välja det senare. Vem ska ha tolkningsföreträdet när det gäller dessa människors situation om inte de själva?

Chefer och handläggare på arbetsförmedling respektive socialtjänst har även de fått läsa igenom de bearbetningar som gjorts av intervjuerna med dem. I de professionellas fall har det dock inte varit möjligt att anonymisera, däremot har namnen fingerats. Även om det i dagsläget lätt går att ta reda på vem som sagt vad, särskilt i chefernas fall, så gjordes valet att använda fingerade namn. Detta med tanke på att dagens informationsteknologi möjliggör sökningar på namn och att elektroniska dokument kan finnas kvar på Internet relativt lång tid efter publicering. Att fingera

namnen har gjort att de professionella inte ”för evigt” kan kopplas till sina uttalanden. Viktigt att påpeka när det gäller de här intervjuerna är också att syftet inte främst varit att spegla respektive myndighets officiella policy, utan att försöka förstå hur de ser på arbetet med unga arbetslösa och vilka erfarenheter kring hinder och möjligheter som de har.

Bakgrund

I kommande stycken redogörs mycket kort för organiseringen av insatser för arbetslösa och hur den kommit att förändras över tid. Vidare skildras vad som kom fram vid en statlig utredning kring ungdomar som lever i vad som där kallas ”totalt utanförskap”. Detta för att ge en förståelseram för läsningen av resultaten.

Kommunal arbetsmarknadspolitik- kort genomgång

I maj år 2008 fanns i Sverige 17 780 arbetslösa unga vuxna i åldrarna 20-24 år. I Eskilstuna samma månad fanns 297 arbetslösa i samma ålderskategori (Arbetsförmedlingens månadsstatistik i maj 2008). För att förstå i vilket arbetsmarknadspolitiskt sammanhang de unga intervjupersonerna befinner sig redogörs nedan kort för de arbetsmarknadspolitiska program som varit aktuella under senare år, från kommunala program och utvecklingsgaranti till dagens jobbgaranti.

Det kommunala ungdomsprogrammet kom till på hösten 1995 och innebar i korthet att kommunerna, om de så önskade, kunde överta ansvaret för att ordna sysselsättning som skulle underlättade för arbetslösa ungdomar upp till tjugo år att komma ut i arbete¹. Ansvaret togs över genom att kommunen slöt avtal med länsarbetsnämnden (Statskontoret 2001)². Sysselsättningen skulle vara på heltid och kommunen fick ersättning från staten för att driva verksamheterna. Systemet infördes när arbetslösheten var hög och utifrån tanken om att kommunerna skulle kunna ge unga ett bättre stöd i sitt arbetssökande än vad man förmådde på Arbetsförmedlingen (statskontoret). Utvecklingsgarantin som trädde i kraft 1998 innebar att kommunen tog över ett sysselsättningsansvar för de unga människor mellan 20-25 år som efter 90 dagars inskrivning på Arbetsförmedlingen fortfarande inte hade sysselsättning. Även denna konstruktion reglerades via avtal mellan kommun och länsarbetsnämnd. Efter de 90 dagarna skulle den unge medverka vid ett trepartssamtal med kommun och arbetsförmedling för att sedan inom tio dagar få en sysselsättning via kommunen. Utvecklingsgarantin kom att i praktiken (för de unga som sökte ekonomiskt bistånd) villkoras med försörjningsstödet. De unga skulle alltså delta i programmet för att vara berättigade till bistånd. En lagändring i socialtjänstlagen som innebar att större krav kunde ställas på motprestation i relation till det ekonomiska biståndet genomfördes också vid denna tidpunkt (a.a.). Det skedde alltså en glidning från ett mer rättighetsorienterat synsätt till ett med fokus på den sökandes skyldigheter. Nya arbetsmarknadsenheter konstrueras samtidigt som socialbidragshandläggningen ändrades till att bli mer ”aktiv”. Detta synsätt brukar i olika sammanhang benämnas som ”Arbetslinjen”, en aktiveringstrend som är typisk för flera västlänningar idag. Forskning har visat att de kommunala insatserna tenderade att bli ett självändamål. Socialbidraget och insatserna kom att användas i ett mer disciplinerande syfte (Ulmestig 2007). Kommunala ungdomsprogrammet och utvecklingsgarantin har också kritiserats för att leda till undanträngningseffekter (i relation till arbetsmarknaden). På bland annat ungdomsstyrelsen framhöll man här risker med att tyngdpunkten låg på praktik och inte på utbildning. Även så kallade inlåsingseffekter framhölls som en negativ konsekvens av programmen. Det vill säga den unga söker inte arbete i önskvärd utsträckning. Kritik riktades också mot att det fanns stora lokala variationer beroende på kommuntillhörighet vad gällde insatsers innehåll. Mindre kommuner hade exempelvis svårare att få verksamheter att gå ihop

¹ Ordningen med kommuner som utförare av arbetsmarknadspolitiska insatser var egentligen inte något nytt påfund. Modellen med en kommunal arbetsmarknadspolitik hade tidigare existerat med togs bort på femtiotalet. Den kritiserades då för att vara bland annat ojämlig eftersom insatserna som erbjöds var beroende på vilka resurser en viss kommun hade (Ulmestig 2007).

² Samtliga kommuner i Sverige slöt avtal.

ekonomiskt, medan större kommuner hade bättre möjlighet att utnyttja stordriftsfördelar (Statskontoret 2001).

Det ansvar för unga arbetslösa som genom ovan beskrivna program legat hos kommunerna ligger sedan slutet av 2007 åter på Arbetsförmedlingen. Det innebär att Arbetsförmedlingen nu istället ska erbjuda unga långtidsarbetslösa olika typer av insatser och att kommunen inte längre skall ha ansvar för den typen av tjänster. Om en ung människa mellan 16 år och 25 år varit inskriven på Arbetsförmedlingen i 90 dagar utan att ha fått arbete ska hon eller han hänvisas till vad som kallas för jobbgarantin. Jobbgarantin regleras av förordningen (2007:813) om jobbgaranti för ungdomar som utfärdades i november 2007. I Arbetsförmedlingens faktablad för unga arbetslösa (juli 2008) beskrivs jobbgarantin enligt följande:

Inledningsvis, i normalfallet minst tre månader, ska aktiviteterna täcka ditt arbetsutbud inom garantin och omfatta:

- fördjupad kartläggning
- studie- och yrkesvägledning
- jobbsökaraktiviteter med coachning.

Därefter bör aktiviteterna ovan kombineras med

- arbetspraktik
- utbildning.

Jobbsökaraktiviteter ska under arbetspraktik och utbildning motsvara minst fyra timmar per vecka och regelbundet redovisas till och följas upp av Arbetsförmedlingen.

Arbetspraktik innebär praktik på en arbetsplats som anordnas av den som Arbetsförmedlingen ingår överenskommelse med. Arbetspraktik får pågå under längst tre månader (a.a.).

Unga utanför- en offentlig utredning

I SoU 2003:92, Unga utanför gjordes en kartläggning av de unga mellan 16-24 år som inte studerade, arbetade, aktivt sökte arbete eller hade någon annan känd sysselsättning.

Undersökningen gjordes under 2002 och har egentligen för många år på nacken för att kunna betecknas som ”aktuell”. Jag har ändå funnit utredningen intressant då den ger en bild av *vilka de unga långtidsarbetslösa var*.

Studien visade bland annat att de unga som varit utanför arbetsmarknaden längre än två år hade betydligt svårare att etablera sig än andra. Det som skiljde de långtidsarbetslösa från andra unga var att deras utbildningsnivå var betydligt lägre. Det visade sig också att väldigt få av de som varit utanför två år eller längre som kom in på arbetsmarknaden via studier. Den etablering som skedde var istället via tillfälliga anställningar. I gruppen finns ett stort antal utrikesfödda och de som hade varit fem år eller kortare tid i Sverige var de som hade allra svårast att etablera sig.

Vad sade de unga själva?

I Unga utanför gjordes vid sidan av statistiska undersökningar kvalitativa intervjuer med 34 unga människor. Jag har funnit det relevant att kort redogöra för vad utredningen kom fram till utifrån de kvalitativa intervjuerna, då både forskningsmetoden och frågeområdena som används är snarlika de som använts i föreliggande studie men också för att de tjänat som inspiration när intervjufrågorna skulle formuleras.

De unga som intervjuades i den nämnda utredningen saknade nästan samtliga en fullständig gymnasieutbildning. Flera hade inte heller avslutat sin grundskola. En tredjedel hade haft problem som föranlett stöd och hjälp från olika offentliga aktörer i samhället, exempelvis från socialtjänst och från barn och ungdomspsykiatri. Intervjuerna visade att flera hade tidiga erfarenheter av

utanförskap och att ingen ”frivilligt” ställt sig ”utanför”. Flera av dem som intervjuades i studien hade invandrarbakgrund. Några av de utrikesfödda menar att de inte direkt upplevt någon diskriminering, men säger samtidigt att det skulle underlätta för dem om de hade ett svenskt namn. Berättelserna präglades enligt utredningen av att de unga ofta lade skulden på sig själva genom att beskriva sig själva som ”skoltrötta, lata, rastlösa, uttråkade, omotiverade” (a. a sidan 89). Flertalet levde vid intervjutillfället på försörjningsstöd och hade ett liv som präglades av sociala problem, psykisk ohälsa och funktionshinder. De hade också inlärningssvårigheter, koncentrationsproblem och en del hade funktionshinder såsom ADHD eller dyslexi. Några av de unga intervjuade hade också blivit föräldrar vid unga år, vilket medfört svårigheter för dem att slutföra sin utbildning och etablera sig på arbetsmarknaden. Mobbing var också något flera blivit utsatta vilket för en del lett till besvär i form av exempelvis ångest och depressioner.

Många av de unga utanför såg det som ett stort problem att samhällets resurser inte tycktes räcka till för dem. De upplevde samhället som okänsligt och kraven som för hårt ställda. Någon hjälp i sitt sökande in på arbetsmarknaden såg de inte att de egentligen hade fått. De visste inte heller vem de skulle vända sig till för att få den hjälp de ansåg sig behöva. Erfarenheten av inte få den hjälp av vuxenvärlden som behövts hade också lett till ett misstroende mot vuxna och myndigheter. Utredningen visar också att arbetslösheten medfört att de unga fått en reviderad självbild, i negativ bemärkelse, samt även en förändrad syn på omgivning och samhälle. Arbetslösheten och utanförskapet hade med andra ord förändrat deras livssyn. De ungas situation sammanfattas i utredningen bland annat enligt följande:

Utanförskapet är alltså inte den enda orsaken till att dessa ungdomar mår dåligt. De känner sig diskvalificerade redan innan de gått färdigt skolan och långt innan de etablerat sig på arbetsmarknaden, eftersom de känner att de inte kommer att klara av situationen. Dessa ungdomar klarar inte den snabba tidtabell som olika åtgärder följer utan behöver mer stöd och tidskrävande hjälp. På grund av att samhället inte ser dem upplever de inte ungdomstiden som en period värdefull i sig utan snarare som en period av ständig kamp om social status, där de är förlorare (a. a sidan 82).

Sammanfattning

Arbetsmarknadspolitikens organisering har alltså ändrats under det senaste året. Huvudansvaret för de unga arbetslösa och insatser för dem ligger sedan årsskiftet 2007/2008 inte längre hos kommunerna utan Arbetsförmedlingen. Kommunala program och utvecklingsgarantier finns inte längre i kommunens hägn utan har istället ersatts med en statlig jobbgaranti för unga. De gamla kommunala programmen kom också enligt vissa forskare i praktiken att handla om en slags kontroll av socialbidragstagare snarare än en hjälp för de unga arbetslösa.

I en utredning, SOU 2003:92, visade det sig att de unga som befanns sig långt från arbetsmarknaden hade en mängd olika hinder på vägen att tampas med. Dåliga erfarenheter från uppväxten, ett tidigt utanförskap, olika typer av funktionshinder, etnisk bakgrund men framför allt låg utbildningsnivå tycktes stå i vägen för ett inträde på arbetsmarknaden.

Resultat

Resultatkapitlet är indelat i tre delar. Till en början redogörs för de bakgrundsdata som samlats in med hjälp av det formulär som användes vid intervjuerna. Det rör sig här om de ungas bakgrund i siffror. Vilka familjeförhållanden hade de under sin uppväxt? Vilken utbildningsnivå har de i dag? Vilken arbetslivserfarenhet har de? I en andra del redogörs för resultaten från den kvalitativa delen av intervjun. Även här fokuseras de ungas bakgrund och uppväxt och nuvarande situation men även de erfarenheter de unga har från insatser och möten med myndigheter. I en sista del redogörs för de intervjuade professionellas utsagor. Hur ser anställda på Arbetsförmedlingen och inom socialtjänsten på dessa unga långtidsarbetslösa? Hur de arbetar med dem? Vilka hinder och möjligheter ser man i sitt arbete?

Till en början redogörs här som sagt för de ungas bakgrund utifrån kvantifierbara data.

De ungas bakgrund - i siffror

Nio unga vuxna, sju kvinnor och två män, i åldrarna 20-25 har alltså intervjuats. Innan den mer kvalitativa delen av intervjun gjordes, där också tyngdpunkten i materialinsamlingen lades, ställdes ett antal mer faktaorienterade frågor om de ungas bakgrund med avseende på familjeförhållanden, skola, arbetslöshet och kontakter med offentliga aktörer och myndigheter. Dessa frågor ställdes med hjälp av ett formulär med färdiga svarsalternativ eller med utrymme till kvantifierbara svar (exempelvis antal anställningar eller antal år med arbetslivserfarenhet). I följande stycken redogörs för denna kvantitativa inledande del av intervjun.

Uppväxt och familjeförhållanden

Samtliga intervjupersoner är födda i Sverige och merparten, sju av nio, är uppvuxna i Eskilstuna. Två unga har under sin uppväxt, dvs. fram till 18 års ålder, vuxit upp med båda sina biologiska föräldrar. Resten har erfarenheter av att växa upp med en biologisk förälder och/eller av att föräldrarna skiljt sig. När det kommer till nuvarande familje- och boendesituation bor alla utom en, som är inneboende, i egen lägenhet med eget kontrakt. En är sammanboende med partner, en bor med sitt barn och har vårdnaden på heltid, ytterligare en bor tillsammans med en vän. Sex intervjupersoner uppger sig alltså bo själva, även om det i den kvalitativa intervjun senare framgår att ett par stycken av de som bor själva har sällskap med någon.

Utbildning

I formuläret som användes vid intervjun fanns en fråga om utbildningsbakgrund. Här ombads intervjupersonen redogöra för sin högsta utbildningsnivå. En distinktion gjordes här mellan fullständiga och ofullständiga betyg. Ofullständiga innebär här att något eller några betyg fattas eller att utbildningen avbrutits.³

Grundskola, fullständigt betyg	
Grundskola ofullständigt betyg	1
Gymnasium fullständigt betyg	1
Gymnasium ofullständigt betyg	6
Grundbehörighet via komvux	1
<i>Summa</i>	<i>9</i>

Vi ser här att endast en person av de intervjuade unga vuxna har ett fullständigt gymnasiebetyg. En annan har skaffat sig en grundbehörighet via komvux. En tredje har fortfarande ofullständiga betyg från grundskolan men har ändå gått gymnasiet IV program, om än med ofullständiga betyg. Resten har gått på gymnasiet men utan att få en komplett examen.

Försörjning

Merparten, sex stycken, av de unga är nollklassade och saknar sjukpenninggrundande inkomst och därmed rätt till a-kassa eller stöd från Försäkringskassan. De är därför hänvisade till att söka försörjningsstöd för att klara sitt uppehälle. En av de intervjuade har emellertid fått ett jobb och klarar sig på sin deltidslön. För två personer utgör försörjningsstöd en del av inkomsten medan den andra delen består av aktivitetsstöd eller alfa - kassa.

Arbetslivserfarenhet

Nedan redovisas de unga vuxnas bakgrund med avseende på deras erfarenheter från arbetslivet. Resultaten framförs här på individnivå för att vi på så sätt ska få en helhetssyn på deras erfarenheter. Viktigt att tänka på här är att detta inte på något vis är en sambandsanalys, då den typen av statistiska bearbetningar inte kan genomföras på en så pass liten population. Det får dock anses finnas ett värde av att få en inblick i hur erfarenheterna av arbetslivet *kan te sig* på individnivå. När det gäller arbetslivserfarenhet har de intervjuade fått uppskatta hur lång sammanlagd arbetslivserfarenhet de har, då de inte alltid har kunnat dra sig till minnes hur många dagar det rört sig om. Motsvarande gäller för "längsta anställning". Under antal anställningar återfinns de anställningar som enligt intervjupersonen varat minst en månad och på minst halvtid. Dessa avgränsningar har gjorts i syfte att försöka ringa in arbeten av mer stabil karaktär.

³ Valet att göra på detta vis, istället för att redovisa "gymnasium med ofullständigt betyg" som "Grundskola", har sin grund i att det ändå är skillnad på att endast ha gått i grundskola och att ändå ha gått på gymnasiet, om än med ofullständiga betyg. Enligt en alternativ indelning av utbildningsbakgrunden skulle vi alltså kunna säga att fem intervjupersoner har grundskola som högsta utbildning (en person har gått på gymnasiet IV - Program och saknar fullständiga betyg från både grundskola och gymnasiet).

Tabell 2. Arbetslivserfarenhet

Intervju-person	Ålder	Arbetslivs- erfarenhet totalt	Antal anställningar	Längsta anställning månader
1	25 år	8 mån	2	6 mån
2	20 år	1 mån	1	1 mån
3	24 år	4 mån	3	1 mån
4	22 år	0 mån	0	0 mån
5	24 år	3-4 år	5	22 mån
6	22 år	7-8 mån	2	5 mån
7	24 år	5 mån	2	3 mån
8	23 år	1 år	1	1 år (pågående, deltid)
9	24 år	7 mån	2	3-4 mån

Vi kan se att sex av de nio intervjuade har en arbetslivserfarenhet som understiger ett halvår och att ingen har en arbetslivserfarenhet som överstiger ett år och tio månader. En person är vid intervjutillfället anställd på 75 procent och påbörjade anställningen för ett år sedan, vid 22 års ålder. Det var då den första reguljära anställningen för denna person som innan anställningen helt saknade erfarenhet av arbetslivet. Intervjuperson 5 är den som har mest arbetslivserfarenhet och intervjuperson 4 den som har minst. Intervjuperson 5 är också den person som har skaffat sig grundbehörighet via komvux och kan alltså beskrivas som den som efter sin gymnasietid varit mest aktiv avseende både utbildning och arbete. Intervjuperson 4, den person som helt saknar arbetslivserfarenhet är samtidigt också den person som saknar fullständiga grundskolebetyg och alltså den som varit minst aktiv vad gäller arbete och utbildning.

Kontakt med myndigheter

För att i någon mån försöka ringa in de intervjuades stödbehov och eventuella problem ställdes frågor kring kontakten med psykiatri, socialtjänsten och rättsväsendet. Det framgick här att en person hade en pågående kontakt med psykiatri och att ytterligare en gick hos en kurator på vårdcentralen för att få stödsamtal. Samtliga hade naturligtvis haft kontakt med socialtjänsten då de under sin arbetslöshet varit beroende av att söka bistånd i form av försörjningsstöd. Någon hade även kontakt med en annan enhet inom socialtjänsten. En fråga i enkäten rörde också huruvida de intervjuade unga vuxna hade haft erfarenheter av psykiatri och socialtjänst innan 18 års ålder, något som var avsett som ett slags mått på eventuella svårigheter under uppväxttiden (därmed inte sagt att de som inte uppgett att de haft tidig kontakt med psykiatri eller socialtjänst inte kan ha haft problem innan de blev myndiga). En person säger sig här ha varit i kontakt med både psykiatri och sociala myndigheter. Av de övriga 8 intervjupersonerna har två haft tidig kontakt med sociala myndigheter och ytterligare två har haft det med psykiatri. En person uppgav sig ha blivit straffad för snatteri vid 15 års ålder. I övrigt uppger sig ingen ha haft kontakt med polis eller rättsväsendet.

Diagnoser

Vid de första två intervjuerna fanns i intervjuformuläret ingen fråga om diagnoser. En sådan fogades sedan in i formuläret eftersom det efter genomförda kvalitativa intervjuer framstod som en viktig fråga. Av de sju som svarade på frågan *Har du någon typ av diagnos som varit ett bekymmer för*

dig? Exempelvis dyslexi, Aspergers syndrom eller liknande svarade sedan fyra dyslexi och en hörselskada. En intervjuperson var under neuropsykiatrisk utredning.

Sammanfattning

Resultaten av den kvantitativa genomgången är som mest i ögonfallande vad gäller dels utbildningsbakgrund dels diagnoser. Endast en person har fullständiga gymnasiebetyg och de intervjuade uppger en rad olika diagnoser. Det är inte helt otänkbart att dessa omständigheter på olika sätt försvårat dessa unga människors liv, kanske inte minst när det kommer till delaktighet på arbetsmarknaden. Vi kan också se att den med högst utbildning också har störst arbetslivserfarenhet medan den med lägst utbildning helt saknar arbetslivserfarenhet. För att försöka förstå mer hur dessa unga verkligen har haft det kommer i slutet av rapporten en redogörelse av och diskussion kring resultaten från de kvalitativa intervjufrågorna som ställdes i intervjuens andra del.

De ungas erfarenheter och upplevelser

Under kommande rubriker redogörs för resultaten från de kvalitativa intervjuer som gjorts med nio unga vuxna. Merparten av de intervjuade är vid intervjutillfället formellt arbetslösa, en är sjukskriven och en har arbete men har erfarenhet av att vara arbetslös under en längre tid. Gemensamt för samtliga intervjuade är att de utifrån urvalslistan definierats som långtidsarbetslösa unga vuxna. Resultaten redovisas så att skildringarna om uppväxtåren återges i de första styckena. Därefter redogörs för ungas utsagor kring hur livet ter sig för dem idag, hur de ser på de arbetsmarknadsinriktade insatser de erbjudits och vilka behov av stöd de anser sig ha.

Uppväxtåren - berättelser om utsatthet

Samtliga av de intervjuade beskriver att de haft olika typer av problem under sin skolperiod och uppväxt. Dyslexi, mobbing, åtstörningar och självmordsförsök är exempel på vad dessa unga människor berättar om. Ett par av intervjupersonerna har också erfarenheter av flera av ovan nämnda problem. Några, om än inte merparten, har också erfarenheter av att växa upp i en familj med sociala problem där de vuxna misshandlat dem eller missbrukat alkohol eller droger.

..i skolan

Ett av de mer påfallande resultaten av studien är de ungas erfarenheter av mobbing. Flera, sex av de nio som intervjuades totalt, har i skolan, ibland under hela skoltiden, varit utsatta för trakasserier, psykiskt och/eller fysiskt våld. Ingen av de unga med erfarenheter av mobbing beskriver att de har fått någon särskild hjälp i sin situation som mobbad, åtminstone inte någon som lett till en förändring i positiv riktning. Det är istället skildringar om hur de stått ensamma i sin svåra situation som dominerar:

Jag pratade väldigt mycket med både skolsystem och rektor men det hände ingenting. Det var mig det var fel på. (IP 10)

Situationer där skolans personal snarare bagatelliserat problemen än att på allvar försöka ta i tu med dem skildras också:

Jag kan ta ett exempel. Det var en gång när de tryckte upp mig mot väggen och ritade med tusch i mitt ansikte. Då gick jag raka vägen till rektorsexpeditionen. Där fick jag som svar: "Tvätta av det där". Sedan skulle det vara över i princip. (IP 10)

Att berätta för föräldrarna om vad som hände i skolan tycks inte alltid ha varit en självklar strategi. En intervjuperson berättar hur han istället höll sina upplevelser i skolan för sig själv under en längre tid, men att pressen till slut blev för stor mentalt vilket medförde att han försökte ta sitt liv. Självmordsförsöket ser han idag som direkt kopplat till situationen som mobbad. Han berättar:

I åttan, med hormoner och sånt så ville man ta livet av sig och man mätte inte så där jättebra. Då fick de reda på alltihopa, självmordsförsök och sådant. Då fick de reda på allt. Mina föräldrar försökte ju bara stötta mig. Det var ju det dom kunde göra. För vi försökte ju också prata med dem. Jag tror de gick in i klassen och försökte prata med dem, men jag tror att lärarna var så panikslagna att de inte visste vad de skulle göra. Jag tror att de var glada att jag slutade till slut. (IP 9)

Upplevelsen av skolans personal som handfallen och försedd med skygglappar mot vad som skedde är något som flera intervjupersoner framhåller. En av de unga som tidigare blev mobbad

har senare praktiserat på en skola och berättar hur han kände sig tvungen att avsluta praktiken. Han stod inte ut med att se hur lärarna stod i en ring mitt på skolgården utan att se det förtryck som han visste pågick en bit därifrån. Ett par av de unga med erfarenheter av mobbing ställer sig än idag frågan varför just de blev mobbade:

Jag var utsatt av alla ungar på hela hemorten. Till och med de som var flera klasser under visste vem jag var och tänkte: Henne ska vi mobba. (...) Det var så extremt. Jag vet inte VARFÖR heller. (IP 7)

Någon ser en förklaring till sin utsatta position i att han alltid varit annorlunda och känt sig och blivit behandlad som en särpling. Han tror att mobbingen hade en direkt koppling till att han inte var som andra:

Jag har alltid varit den som lever litet i min egen värld och folk har tyckt att jag har varit litet konstig. Det har följt med mig hela tiden. Fast det är enklare nu att se det som en positiv sak än en negativ sak. När man var yngre såg man det bara som en negativ sak och ville vara som alla andra. (IP 9)

Att mobbing kan sätta prägel på en människas liv långt efter att skolperioden är förbi är något särskilt en intervjuperson framhåller. Hon menar att hon berövats ett normalt socialt liv under så lång tid att hon idag saknar kunskap om hur man är social och skaffar vänner. De sociala koderna framstår som förbryllande för henne. Hur *gör* man för att få en vän?

Jag vet inte riktigt vad folk som umgås gör mer än att jag umgås med mina pojkvänner (...) Jag har aldrig haft någon direkt tjejkompis. I gymnasiet var väl sista gången som jag hade en tjejkompis som jag umgicks med. Det är väl också en sådan sak som jag tycker är synd; jag missade den social biten och känner mig väl litet missanpassad. Jag vet inte riktigt hur man tar kontakt med folk på det sättet. Jag är öppen men; VAD pratar man om. Hur får man kontakt med någon? (IP 7)

Samma intervjuperson menar att hon som tonåring flydde in anorexi, för att fokusera på något annat än det faktum att hon var utstött i skolan. Hon beskriver sig som i princip återställd idag, men säger att det tog lång tid innan hon kom över sin fixering vid mat.

Den utsatthet som skildras i intervjuerna är inte enbart kopplade till mobbing utan också till dyslexi, koncentrationssvårigheter och ”skoltrötthet”. Personalen på skolan beskrivs här som både lättlurade, ointresserade och oförmögna att hitta lösningar på de problem som de intervjuade beskriver. En intervjuperson som i vuxen ålder fått diagnosen dyslexi berättar hur han under skoltiden lyckats ”lura” sin omgivning att tro att han kunde läsa och skriva utan problem:

Jag vet att jag var på någon slags stödgrupp men där konstaterade de att jag inte hade lässvårigheter. Jag är ibland bra på att memorera saker så att det kan se bra ut i stunden. Jag har ganska lätt att fejka mig igenom saker. Då kom jag ju därifrån (läsgruppen). (IP 9)

En annan av de intervjuade beskriver hur hon under hela skoltiden känt att hon inte passade i skolbänken och hur hon inte trivdes med sina klasskamrater. Hon umgicks istället med andra vänner och skolkade en hel del. Hon lägger inte skulden på skolan utan mer hos sig själv med förklaringen att hon helt enkelt inte passade för att plugga, eftersom hon hade väldigt svårt att koncentrera sig i klassrummet. Ytterligare en ung kvinna, som inte har haft varken läs- och skrivsvårigheter eller problem hemma, beskriver hur hon blev ”skoltrött” och kom att tillhöra ett gäng som skolkade mycket och gjorde andra saker än att prioritera skolarbetet. Hon är idag besviken och arg över att man från skolans sida inte hjälpte henne att komma över sin skoltrötthet. Kanske kunde de ha ställt litet högre krav på henne istället för att utgå ifrån, som hon upplevde det, att hon inte var kapabel nog?

Om de hade frågat om det fanns något annat sätt som de kunde hjälpa mig på. Men istället så lät de mig vara. Jag fick göra det som jag ville. Vi var ju ett gäng med kompisar som var i samma situation. Vi var sedda som litet för dumma för att klara av uppgifterna som de gav oss. (IP 3)

Denna intervjuperson tycker att skolans personal fördummade henne genom att erbjuda henne en praktikplats i skolbespisningen. Något hon inte alls var intresserad av. Vid samtal med rektor kände hon sig skuldbelagd för att hon var skoltrött. Några samtal med syokonsulenten kring sin skolsituation kan inte heller minnas att hon fick. Istället kände hon sig definierad som ett ”problembarn” som man från skolan sida gav upp hoppet om:

De såg mig som ett problembarn och frågade de mig om jag ville praktisera i matsalen i skolan(...). De sade nästan ”du kommer inte klara av det här”. Så det är ingen idé att du försöker. Så kändes det litet. (IP 3)

..och hemma

Flera av de intervjuade beskriver att de haft bra relationer till sina föräldrar, att de känt sig älskade och att föräldrarna gett dem vad de behövt. Några har genomlevt att föräldrarna skilt sig och beskriver att det var jobbigt då, men att de ändå har fått behålla kontakten med både mamma och pappa. Två intervjupersoner har dock varit extra svårt utsatta hemma. Erfarenheter av att bli misshandlad samt av att växa upp med missbrukande vuxna är vad som skildras här. De här unga personerna beskriver hur de under skoltiden gått omkring med en ständig oro över vad som ska hända eller vad som händer därhemma. Något som hade negativ inverkan på förmågan att koncentrera sig på skolarbetet och på att kunna slappna av rent generellt. Intrycket är att de intervjuade som kommer från en socialt utsatt hemmiljö än idag har en del att bearbeta, då de negativa erfarenheterna präglar hur de mår och ser på sig själva.

Oavsett om det är mobbing, dyslexi, ätstörningar eller en utsatt hemmiljö, i något fall allt på en gång, som varit problemet så är *utanförskapet* under uppväxten ett mycket tydligt tema i intervjumaterialet. Intrycket är tveklöst att de svåra upplevelserna de unga berättar om har påverkat dem. Självkänslan är för flera ännu idag inte återställd vilket ett par av de intervjuade också kopplar direkt till de negativa erfarenheterna från uppväxttiden.

Livet idag

Hur beskriver då de unga sitt liv idag? Vilka orsaker ser de till att de är arbetslösa? Hur mår de och hur ser deras tillvaro och sociala liv ut? I följande stycken återges hur de unga ser på sin situation här och nu.

Hur ser de unga på sin egen arbetslöshet?

De orsaker till arbetslösheten som de unga i första hand ser är dels bristen på egen utbildning och dels avsaknaden av erfarenhet av arbetslivet. Flera saknar nästan helt erfarenhet från arbete eller har endast en begränsad sådan från tidigare sommarjobb. Några intervjupersoner lägger också förklaringen till att de inte fått jobb delvis hos sig själva. Dåligt självförtroende är ett hinder. Någon beskriver det på följande vis:

Jag är väl litet feg (...) det är ofta så här ”det här kan inte jag” och så känner jag jättestor press (...) Som nästa vecka då ska jag till ett bemanningsföretag. (...) Då blir det så här: Herregud jag har ingen erfarenhet. (IP 1)

En annan säger sig vara ”slö” och tycker sig kunna ha gjort mer för att få ett arbete:

Att jag inte har något betyg, ingen utbildning och ingen erfarenhet. Jag har ingenting att visa upp. Sedan är det väl litet jag själv. Jag kanske har varit litet slö med att söka jobb (..) Jag känner själv att jag kunde ha varit litet mer effektiv och ringt fler ställen. (IP 3)

På samma gång menar ovan citerade intervjuperson att hon trots allt har sökt många arbeten men inte fått någon respons. Det finns alltså egentligen en slags ambivalens inför hur stort ansvar hon som ung arbetslös vill lägga på sig själv:

Jag har sökt många jobb. Antingen har man fått nej eller så har man inte fått svar. (IP 3)

Det finns andra kvalifikationer, utöver utbildning och erfarenhet, som de intervjuade menar att de saknar. En viktig sådan är att ha körkort, vilket flera säger att de inte har. En del arbeten med i övrigt relativt låga kvalifikationskrav kräver tillgång till bil:

Det är mycket jag skulle kunna söka om jag hade ett körkort. (...) det blir också en ond cirkel. Är du arbetslös har du inte råd att ta körkort. Du har tid att ta körkort men du har inte råd. Jobbar du har du råd att ta körkort men du har inte tid. (...) Arbetsförmedlingen har ju långtradarkurser. Jag tycker nästan att de borde satsa på körkortskurser. (...) jag menar inte att alla ska få körkort(...) utan om du har erfarenhet av arbeten som oftast kräver körkort (...) jag hade kunnat söka dubbelt så många jobb om jag hade haft körkort. (IP 5)

Något som också upplevs som ett hinder på vägen mot arbetsmarknaden är bristen på sociala nätverk. Om man inte har en stor bekantskapskrets, hur ska man då kunna ta sig in undrar en av de intervjuade som också fått lära sig att just nätverk är viktiga:

Man har hört att folk får jobb via vänner(...)Jag har inte så mycket kontakter. (...) Det är också en sak de tog upp på Communicare: Nätverk och kontakter. Men jag har inga kontakter! Vad gör jag DÅ? (IP 7)

Måendet och självkänslan

Flera av de intervjuade beskriver att de mår dåligt och lider av dålig självkänsla. En är sjukskriven och har kontakt med psykiatrin, flera andra har fått diagnosen depression. Intrycket är att dessa personer mår så pass dåligt att deras tillstånd inte endast kan beskrivas som en slags allmän håglöshet som de flesta människor kan uppleva till följd av längre perioder av avsaknad av sammanhang. Att inte må bra psykiskt ser ett par av de intervjuade också som den huvudsakliga orsaken till att de inte klarat av att fullfölja vare sig utbildning eller arbetsmarknadsinriktade åtgärder:

När jag var på en sådan där åtgärd tröttnade de på att jag inte kom dit. För jag orkade inte ta mig iväg. Det är ett utav problemen att jag inte har någon energi. Så då sade till mig att jag skulle gå och sjukskriva mig. Då gick jag till läkaren. Sedan började vi prata om depression (...). Därefter fick jag kontakt med psykiatrin. (...). (IP 10)

En person har alltså fått psykiatrisk hjälp. En annan som också medicinerar mot depression har mellan nio och tre varje dag en anpassad sysselsättning via socialtjänsten i syftet att utvecklas personligen. Hon tycker att det är en bra insats då hon har haft återkommande problem med depressioner och inte känner sig redo att söka vanliga arbeten. Det är emellertid inte alla som mår dåligt som får hjälp. En kvinna berättar hur skör och deprimerad hon känner sig men att hon trots detta inte lyckats få en tid på en psykiatrisk mottagning. Hon går i stället på stödsamtal hos en kurator, men skulle egentligen vilja ha en mer kvalificerad psykiatrisk hjälp.

De unga beskriver också hur de lider av dålig självkänsla och hur den hindrar dem att komma vidare. Att vara arbetslös påverkar också enligt flera självkänslan i negativ riktning. Det blir en slags ond spiral där arbetslöshet och dålig självkänsla ömsesidigt förstärker varandra. Det är lätt att tappa hoppet menar flera. Att aldrig ens få svar på de jobbansökningar som skickats iväg är mycket tärande. Omvänt kan en kallelse till jobbintervju bli ett rejält uppsving för självkänslan:

Ja just nu är det bra för jag är på väg uppåt. Eftersom jag nyss har sökt ett jobb som jag kanske kunde kunna få. Och jag har börjat få litet mer nätverk som ska hjälpa mig. För det mesta så sitter man hemma och bara mår allmänt dåligt. Man känner sig nästan gråtfärdig. Jag känner mig inte duglig för jag har inget jobb och det är ju det man ska ha för att kunna vara en människa. (IP 6)

Flertalet unga beskriver hur sällsynt det är att överhuvudtaget få komma på anställningsintervju. Det innebär att de aldrig får chansen att lära sig hur det kan gå till i en intervjusituation, vilket enligt flera gör att när de väl blir kallade till intervju är nervositeten hög. Erfarenheter av att ha varit mobbad påverkar också självkänslan. Rädslan att historien ska upprepa sig beskrivs här:

Jag är osäker på mig själv för jag klarar inte av att sitta i skolan efter allt som har hänt (...). Jag vill komma ut i arbete, men jag är också rädd för att komma ut i arbetslivet. Jag är rädd att jag ska bli mobbad där också. Det är det jag är livrädd för!

Det framstår som att inte endast tillvaron som arbetslös påverkar självkänslan negativt utan även föreställningen om eller upplevelsen *av hur andra ser på arbetslösa*. En känsla av att vara en onyttig medborgare som inte "drar sitt strå till stacken" utan snarare är en börda för samhället är något flera av de unga ger uttryck för. Flertalet menar också att de skulle ta vilket arbete som helst istället för att gå hemma arbetslösa. Det skulle öka välmåendet och samtidigt inge en känsla av att vara samhällsnyttig beskriver en av de unga.

Jag skulle må tusen gånger bättre tror jag. Då skulle man ha något att gå till. Man tjänar pengar och är en riktig medborgare. Jag gör hellre någonting för samhället även om det är något litet. Städar eller... (IP 6)

Det är så tråkigt att vara samhällets börda eftersom jag går på socialbidrag. Jag vill inte vara den personen. (IP 6)

Intervjupersonernas förklaringar till varför de mår dåligt skiftar alltså. Några hävdar att det har med deras bakgrund att göra, andra menar att själva arbetslösheten i sig gör dem deprimerade. Det kan inte anses som kontroversiellt att gissa att dessa två faktorer, dåliga erfarenheter från uppväxten och utanförskapet som arbetslös, kan ha en ömsesidig påverkan på varandra.

Hur ter sig vardagen?

Intervjupersonerna beskriver sitt dagliga liv på litet olika sätt beroende på den specifika situation de befinner sig i. Tre personer kan egentligen inte räknas som vanliga arbetssökande då de antingen är sjukskrivna, har fått arbete eller deltar i behandlingsliknande verksamhet. Någon mår så dåligt att det är ett företag i sig att övervinna apatin och överhuvudtaget ta sig ut, en annan är ensamstående förälder varför dagarna ändå upplevs som välfyllda. Andra uttrycker att vissa dagar präglas av tröstlöshet. De försöker att fylla tiden med att fika med vänner, sova länge, titta på film etc. De unga berättar att de söker arbete, vilket av flera upplevs som tidvis hopplöst, eftersom det hör till undantagsfallen att de ens får svar på de ansökningar de skickat in. Ingen av de unga menar att det som eventuellt skulle kunna uppfattas som vinster med att vara arbetslös, mycket fri tid, att kunna sova ut, avsaknad av ansvar etc. väger tungt i sammanhanget. Att gå hemma luckrar istället upp de dagliga strukturerna och risken att blir passiviserad är förhållandevis stor:

Man blir ju slö och har inte lust att göra någonting. Man känner sig oduglig på något sätt. Så det blir väl oftast så att man vänder på dygnet och är vaken länge på nätterna och sedan sover halva dan. Sen kanske man går ned på stan och fikar med vänner. Ja alla dagar ser likadana ut ungefär. (IP 3)

Den intervjuperson som vid intervjutillfället har en anställning blickar tillbaka på tiden som arbetslös och menar att det på flera sätt var en destruktiv tillvaro. Att gå utan arbete innebär att man som individ får mer tid att grubbla och oroa sig. Den ekonomiska situationen ger inte heller utrymme för att ägna sig åt olika typer av fritidssysselsättningar:

Man mätte inte så bra. Man hade för mycket tid att tänka. Man gick igenom alla små problem man hade med sig själv. Och vad gjorde man på helgerna. Jo man drack sig jättefull bara för att det inte fanns något annat att göra. Och man hade inte RÅD att göra någonting annat heller. Jag gillar att gå till badhuset och bada. Det hade man ju inte råd

med att gå till badhuset och bada. Det hade man råd med en gång i månaden kanske. Alla andra hade pengar men inte jag. Så det var litet jobbigt. (IP 9)

Det går naturligtvis ingen skarp gräns mellan fritid och övrig tid för den som är arbetslös. Ett par av de unga beskriver hur de medvetet försöker motverka sysslolöshet genom att motionera eller försöka skapa struktur genom att ha en viss planering över vad som ska göras varje dag. Att vara aktiv beskrivs som viktigt för att motverka ett dåligt mående:

Nu har jag inget jobb och då går mitt barn på dagis tisdag, onsdag och torsdag från nio till två. Då letar jag jobb genom att kolla på nätet och Arbetsförmedlingen litet då och då. Ja jag är ändå sysselsatt liksom. Jag är ute och joggar med mammas hund och GÖR saker. Det är ju tråkigt att sitta inne. Det mår man bara dåligt av. (IP 1)

Flertalet av de intervjuade uttrycker att de är nöjda med sina sociala nätverk. De flesta anser sig också ha tillräckligt med vänner även om arbetslösheten i sig avskärmar dem från den sociala samvaro som ett arbete skulle kunna innebära. Ett par intervjupersoner känner sig emellertid socialt isolerade. De har få vänner och önskar att de hade fler. Några har liten eller ingen kontakt med sin familj. Att vara ensamstående mamma utan stöd från pappan ger inte många tillfällen att knyta nya sociala kontakter:

Jag skulle gärna kunna ha litet fler (vänner). Alltså jag har ju en närmre umgängeskrets men man hinner väl inte liksom. (...) I och med att jag är ensamstående så är jag ju beroende av att mamma är barnvakt om jag vill göra något, vad som helst! (...)Då måste jag ha någon! (IP1)

En intervjuperson har egentligen inga nära vänner förutom sin partner. Att under en lång tid vara utan vänskap gör det också svårare att våga och veta hur man kan ta kontakt. Viljan att finna en vän blir nästan en snubbeltråd på vägen. Känslan av att mycket står på spel när en öppning till kontakt uppenbarar sig beskrivs här:

Det är väl det som är tråkigt att när man träffar en person som är riktigt intressant så tänker man: "Vad säger jag nu då, vad säger jag, för att fortsätta vara intressant"? Så vill man hålla kvar personen och man vill inte göra bort sig heller. (IP 7)

Ingen av de unga tycker att de har uttryckliga problem med alkohol eller att användande av alkohol har medfört några negativa konsekvenser. Ingen säger sig heller använda droger. Någon framhåller dock att det är vanligt med hasch, kokain och tablettmissbruk bland unga i Eskilstuna. Några intervjupersoner menar ändå att konsumtionen av alkohol ökat vid arbetslösheten eftersom de har haft mycket tid till sitt förfogande och inget särskilt att ta sig för:

Man hade ju ledigt hela tiden så man drack ju när man hade tillfälle. Om någon annan ringde som var ledig så drack man. Ja man hade väl litet problem där men man kunde fortfarande sluta med det ganska fort. (IP 9)

Det har väl ibland blivit litet för ofta när man inte har haft någonting annat att göra. Att man känner att "jag har ingenting att göra imorgon så jag kan gå ut och festa idag". (IP 3)

En intervjuperson beskriver också hur festande på helgerna blivit som en flykt från sorgen över en nära anhörigs död. Ingen av de unga uttrycker att de tycker att de har problem med alkohol, men en del av dem beskriver ändå något som kan benämnas som ett riskbeteende.

Tänkar om framtiden

När intervjupersonerna vid intervjun får drömma och önska fritt hur de önskar att deras liv skulle gestalta sig i framtiden är de flesta önskningsar av ganska modest och "genomsnittlig" karaktär. Att få bilda familj, få en bra bostad och ett arbete är något flera önskar sig även om någon vill bli författare och kan sägas önska sig ett liv som är mindre "Svenssonlikt". Men även den person som har mer konstnärliga drömmar är samtidigt realistisk och säger sig vara helt nöjd bara några

få personer blir intresserade av det han skriver. En intervjuperson framhåller att de framtida möjligheterna handlar om vilken klasstillhörighet man tillhör, och har som önskan att i framtiden högskoleutbilda sig:

Att ha någon bra utbildning och känna att man blir litet mer värd. För det BLIR ju en klassfråga! Jag vill ha ett bra socialt liv och en familj (...) och vara litet mer självständig (...) kunna hitta på saker. Kanske kunna ta körkort. (...) Kunna flytta till en större lägenhet. (IP1)

Flertalet intervjupersoner betonar här önskan om en den ekonomiska trygghet och det oberoende av myndigheter som ett arbete skulle innebära för dem.

Myndigheterna och insatserna

I resultatdelens sista stycken skildras de ungas erfarenheter av bemötande och insatser från de myndigheter som de har haft kontakt med i samband med sin arbetslöshet, i det här fallet främst Arbetsförmedlingen och socialtjänstens försörjningsstöd.

Mötet med myndigheterna

Samtliga intervjupersoner har under sin arbetslöshet helt eller delvis varit beroende av att söka försörjningsstöd för att klara sitt uppehälle. Att leva på försörjningsstöd beskrivs av flera som arbetsamt. Det är svårt att få pengarna att räcka till och det finns inget utrymme att unna sig något extra. Framförallt är det dock oron för att inte bli beviljad bistånd som tycks vara mest tärande. De krav man som sökande måste uppfylla gentemot socialtjänsten upplevs inte sällan som antingen otydliga eller orimliga. Det kan exempelvis vara svårt att veta exakt hur många arbeten man bör söka per månad. Några känner också en motvilja mot att leta efter arbete utanför hemorten, något som socialtjänsten uppges kräva. De sociala nätverken upplevs som så pass viktiga att livet enligt ett par unga intervjuade skulle bli ”förstört” om de skulle tvingas flytta långt bort:

För jag vill inte flytta härifrån. Jag vill vara kvar här. Här finns alla människor jag älskar. De vill jag ha med! Det tycker inte socialen om. Man ska söka i hela landet, men jag vill inte flytta härifrån och förstöra mitt liv. Flyttar jag nu, då förstör jag mitt liv totalt! (IP6)

Det framstår vid intervjuerna som att de unga generellt sett tycker att mötena med handläggaren på försörjningsstöd är få. Någon träffar förvisso sin socialsekreterare någon gång i månaden men flertalet menar att kontakten med försörjningsstödet och socialtjänsten sker endast ett par gånger per år. Kommunikationen tycks i flera fall ske främst via telefonsamtal:

Jag träffar dem aldrig. Det är de som ringer in en (...). Senast jag träffade min handläggare var någon gång förra året. Annars har vi bara pratat i telefon. (IP 6)

Några är mycket nöjda med bemötandet från handläggaren på försörjningsstödet. Vad som enligt dem kännetecknar en bra handläggare är att man kan ”prata med” honom eller henne, att handläggaren tar hänsyn till just deras situation och kan var flexibel inför hastigt uppkomna behov:

Jag kan ringa och prata med henne och förklara hur situationen ligger till nu. Jag kan ringa samma dag(...) till exempel om jag har fått medicin som jag måste äta. Jag har fått penicillin flera gånger och då har hon skickat ut rekvisition så att jag har kunnat gå och hämta det. Det gjorde aldrig den förra (handläggaren). (IP 4)

Andra är mindre nöjda med bemötandet från sina handläggare och visar både ilska och besvikelse. Ett par intervjupersoner har känt sig kränkta av det bemötande de har fått och det har förekommit att de bett om att få byta handläggare. Vidare ger några uttryck för att de tycker att

handläggningen är onödigt byråkratisk med ”mycket papper” och regler. De negativa utsagorna kring kontakten med försörjningsstöd kan beskrivas som det rakt motsatta till de positiva egenskaper hos en handläggare som skildrades ovan. Här beskrivs istället bemötandet som stelbent utan hänsyn till individuella behov och utan utrymme för dialog. Avsaknaden av individuella hänsyn är kanske den skarpaste kritiken som framförts:

Det finns ingen diskussion någonstans utan marsch språng, här ska du vara annars får du inga pengar! Det blir väldigt konstigt. Det saknas litet kommunikation där innan på något vis (...) Alla ska ned i samma grop liksom. (IP 10)

Även kontakten med Arbetsförmedlingens handläggare upplevs som sporadisk och i några fall som obefintlig. Intrycket är att erfarenheterna av Arbetsförmedlingen snarare härrör från olika typer av insatser, praktik, utbildning eller jobbsökarkurser, än från en individuell kontakt. Någon beskriver insatserna från Arbetsförmedlingen som något där man buntas ihop med andra arbetslösa och ska erbjudas åtgärd till varje pris:

Som jag känner det så har de inte hjälpt mig utan de vill att man ska ut i en åtgärd för att det ska se bra ut. Nästan som att de samlar ihop alla på ett ställe men det finns inget att erbjuda dem egentligen. (IP 3)

Ett mer riktat stöd och en mer personlig kontakt vore till större hjälp menar flera. Önskningsom konkreta jobberbjudanden uttrycks också:

Man ska ju kunna gå ned en gång i månaden på ett möte med en kontaktperson på Arbetsförmedlingen: ”nu är det så att jag inte har hittat något jobb och jag undrar om det finns någon utbildning”. Men det är inget de erbjuder. Det är mer ”kom ned om du har hittat jobb eller om du har funderingar över någonting”. När du sedan har en fundering, nej då ska du vända dig till stödcenter! (IP 2)

Handläggarna på Arbetsförmedlingen, liksom inom socialtjänstens försörjningsstöd, uppfattas av en del som rigida i sin krav, utan hänsyn till individers situation och förutsättningar. Kravet på att söka arbete i hela landet lyfts återigen fram som orimligt, sett utifrån vissa intervjupersoners uppfattning om sin livssituation:

Sist jag var där kom jag till en kvinna. Jag tyckte inte alls hon var trevlig. Hon sade: du vet väl att du måste flytta om du blir erbjuden jobb i en annan stad(...) Det skulle liksom inte funka för mig(...) Jag skulle ju inte ha något LIV då (...) jag skulle inte kunna göra någonting. Jag skulle inte kunna gå och träna, jag skulle inte kunna ta en joggingtur. Jag kan inte ha barnet på ryggen! (IP1)

Om insatserna - vad fungerar och inte?

Samtliga av de intervjuade unga vuxna har varit föremål för en mängd olika typer av insatser. Den erfarenheten var också urvalskriteriet när vi sökte intervjupersoner. Intrycken från de olika insatserna varierar beroende på vilka behov enskilda intervjupersoner anser sig ha. Vid tidpunkten för intervjuerna har relativt stora förändringar skett i organiseringen av insatser för arbetslösa vilket gör att de intervjuade har erfarenheter både från de gamla kommunala programmen och av den nyligen införda jobbgarantin. Flera unga är starkt kritiska till den typ av jobbsökaraktiviteter som innebär att man på heltid sitter tillsammans med andra och söker arbete. Ett exempel på en sådan verksamhet som nämns är K68. Bristen på meningsfullhet är den främsta kritiken som förs fram. En av de intervjuade beskriver det på följande vis:

Det var K- 68. Man kom dit och satt vid en dator och satt där åtta timmar om dagen och sökte jobb. Man hade gått igenom alla jobb på en timme ungefär. Man gjorde ju ingenting, man satt ju bara och stirrade på en skärm. Och det var väldigt onödigt. De hade kunnat skicka oss för att göra något annat istället. (...). sedan blev jag skickad till ”hitta vägen?”. Som var mer att man skulle känna sig fram vad man ville göra.. Det var inte så mycket att man skulle söka jobb. Och jag tror att det var bättre för då kunde man vara hemma och söka jobb. Där pratade man mer om vad man ville göra och gjorde aktiviteter. Jag tror det fick igång en att tänka litet. På morgonmötena så diskuterade vi vad som hade stått i tidningen och det fick igång en att tänka och prata och då VILLE man mer. För att bara sitta och söka jobb; man tappar lusten. (IP 9)

Flera av de unga pekar på just det som ovanstående intervjuperson framhåller: Att det inte är meningsfullt att sitta en hel dag i grupp med andra och att det är bättre med sammanhang med färre deltagare. Att bli sedd som en i mängden arbetslösa medför en känsla av att objektifiering och även förnedring menar en intervjuperson:

Man blir behandlad som en produkt (...) Det är som att arbetslösa är en samhällsklass, en lägre stående hundras. (IP10)

Några har blivit hänvisade till samma verksamhet vid ett flertal tillfällen vilket än mer undergrävt känslan av att det fanns en mening med insatsen. Individuellt anpassat stöd är också något som flertalet framhåller som en nödvändighet för att en insats ska leda någon vart:

Att man tar hänsyn till individerna (...) Istället för en klump arbetslösa så är de INDIVIDER. Om man börjar tänka på att det är individer istället för en klump arbetslösa så kanske det blir bättre. (...) De håller på och gnäller på att det inte finns pengar eller resurser men det är ändå det jag tycker. Om man tar mer hänsyn till individerna så kan de nog lyckas få ut ännu fler. Jag tror inte att det är någon som vill vara arbetslös. (IP 10)

När det kommer till innehållet i arbetssökaraktiviteterna tycker merparten att det generellt sett är bra att få hjälp att skriva sitt CV, men flertalet har starka invändningar emot att behöva göra det "om och om igen", så fort de blivit hänvisade till en ny insats. "Coachning" är något som flera av de unga tror kan vara en framkomlig väg mot ett arbete. Någon har också erfarenhet av träffar med en coach på tu man hand en gång i veckan. En verksamhet som kallas för Communicare får beröm av ytterligare ett par av de unga. Där förmedlade personalen en slags förståelse för de unga arbetslösas situation. Något som kan benämnas som coachning tycks här ha skett i mindre grupper och inneburit ett mer intensivt motivationsarbete än vad andra insatser kunnat ge. Mer okonventionella metoder att "få igång" de unga beskrivs ha förekommit på Communicare:

De var ju väldigt framåt. Vi bara pratade. De gav oss råd. De var på oss hela tiden att göra någonting. Visst det kunde vara jättejobbigt och man ville bara gå där ifrån men det var bra (...)

"Ni får gå hem bara ni söker ett jobb"

-Men det finns inget jobb ute!

-Men här då – legitimerad psykolog?

-Men jag är inte kvalificerad för det.

-Sök det ändå!"

Man sökte ju allting man hittade och de gjorde det roligare för en. Det var väldigt bra. (IP 9)

Ett par intervjupersoner uttrycker också hur svårt det tycker att det är att våga ta kontakt med olika arbetsgivare. Här kunde ett individuellt stöd, kanske i form av coachning vara till hjälp:

För många är rädda att ringa till företag. Så att man får prata mer och berätta vad man SJÄLV behöver som individ. Istället för att man utgår ifrån att alla i gruppen behöver hjälp med samma saker. (P 3)

De intervjupersoner som uttalat att de inte mår bra psykiskt säger sig dock i första hand behöva hjälp med sina psykiska besvär innan de kan vara arbetssökande fullt ut.

Den nya arbetsmarknadspolitiken med jobbgarantin upplevs som något positivt av en intervjuad som blivit inskriven där. Det tycks finnas ett större utrymme för att få personlig stöttning och utrymme att få ställa frågor till Arbetsförmedlingens personal. De intervjuade som har erfarenheter av jobbgarantin menar att det är ett bättre alternativ än de kommunala insatserna de tidigare deltagit i:

Det är något som börjar bli bättre nu. Som JAG tycker, eftersom jag börjat på jobbgarantin. Då får jag träffa dem (handläggarna) och prata med dem. Jag får mer hjälp på det sättet. (IP 6)

Någon tror också att det på Arbetsförmedlingen finns en större kompetens än hos socialtjänsten för arbeta med arbetslösa, vilket skapar ett slags förtroende för insatsen:

Jag tycker att det ger mer för att det är Arbetsförmedlingen. Det här är inte K-68 utan det här är de som vet. (IP 6)

Ytterligare positiva aspekter på jobbgarantin som insats är att känslan av mening ökar och att Arbetsförmedlingens personal har möjlighet att tipsa om arbeten som ännu inte lagts ut som platsannonser.

Inte alla intervjupersoner har negativa upplevelser av de kommunala ungdomsprogrammen. Någon kritiserar istället regeringens nya strategi där kommuner inte längre kan erbjuda kommunala program. K68 kunde vara bra för den som var ung och nyss anmält sig som arbetslös för första gången. Någon framför också att K68 erbjöd ett sammanhang och en tillhörighet som hon idag saknar.

Teoretisk utbildning eller praktisk?

Flera av de unga är ambivalenta inför tanken att utbilda sig. De är rädda att ta studielån, vet inte om de skulle klara av studier eller känner sig osäkra på vad de egentligen vill. Kritik framförs också mot nedskärningarna inom komvux. Någon beskriver sig velat läsa ett visst ämne för att få ett bättre betyg, men upptäckte den aktuella kursen inte gavs överhuvudtaget. Några menar att de inte alls har ett läshuvud vilket gör dem än mer tveksamma till att ta studielån:

Jag har inget läshuvud överhuvudtaget. Jag kan inte plugga (...) Då vill jag inte slösa och ta lån och behöva betala tillbaka det för en utbildning som jag inte har gått vidare med. (IP 6)

Fler talar däremot gott om att få komma ut på praktik. Ett problem är dock enligt någon att praktikperioderna är för korta. Det bästa vore kanske praktik i kombination med individuellt stöd menar en annan intervjuperson. Lärlingsplatser är något som flera också ser positivt på, eftersom de menar att inte alla är gjorda för att sitta i skolbänken.

De som förvisso kan tänka sig att vidareutbilda sig och på sikt också vill det tvivlar trots det på den egna förmågan och har dessutom svårt att veta vilken typ av utbildning de skulle kunna tänka sig att satsa på.:

Jag känner mig ju dålig liksom (...) En del har ju väldigt utstakade mål och vet: "Det här SKA jag och det här VILL jag". Jag är litet mer "ja jag vet inte.." (IP1)

En insats som flera av de unga tror skulle öka möjligheterna på arbetsmarknaden är olika typer av yrkesutbildningar. Intrycket är dock att Arbetsförmedlingen idag inte kan erbjuda betald utbildning i någon större utsträckning. Ett par av de intervjuade har emellertid fått betald yrkesutbildning via Arbetsförmedlingen. En ung kvinna berättat att hon egentligen inte var motiverad till den utbildning hon fick men att hon tackade ja i alla fall. Intrycket är att hon inte vågade annat, av rädsla att nekas ekonomiskt bistånd. Detta felaktiga val av utbildning i kombination med att inte må bra psykiskt har enligt henne gjort att hon ändå inte fått arbete i den bransch hon utbildats inom. Ytterligare en person gick en praktisk utbildning under närmre ett år men arbetsgivaren bedömde efter avslutad utbildning och praktik att hon inte skulle kunna klara av den typ av arbete som hon utbildats inom.

Att inte ha körkort är ytterligare något som flera intervjuade framhåller som en klar nackdel på arbetsmarknaden. Arbetsförmedlingen borde kunna finansiera körkortsutbildning för dem som behöver det menar någon och tror att det skulle öka möjligheterna att få jobb för dem som fick en sådan.

Sammanfattning

De unga vuxna som intervjuas med anledning av den här studien beskriver att olika typer av problem och utsatthet präglat deras uppväxt. Detta torde ha påverkat även deras fortsatta liv, vilket flera också menar att det har även om inte alla anser sig hindrade av sin historia. Utsatthet i form av olika typer av övergrepp, främst i skolan men även i något fall hemma är något som ett flertal också vittnar om. Särskilt erfarenheten av att mobbas är något av de mer påfallande resultaten. Det är också en merpart som berättar om allvarliga läs - skriv - och koncentrationssvårigheter. Intrycket är att de unga har stått relativt ensamma med sina problem och själva har fått handskas med sin utsatthet. Livet präglas än idag av olika svårigheter kopplade till arbetslösheten med en tillhörande ekonomisk otrygghet. Flera uppger sig också vara präglade av de negativa erfarenheter de har med sig från uppväxten och kämpar med dåligt självförtroende och bristande självkänsla. Samtliga av de intervjuade önskar att de hade ett arbete.

Konsekvenserna av den relativt långa tiden som arbetslös beskrivs av en del som tröstlös och passiviserande medan andra beskriver hur de gör allt för att hålla sig aktiva och planera sina dagar. Flera tycks vara nöjda med sina sociala nätverk men det finns också de som skulle vilja ha fler vänner. Kontakten med socialtjänst och försörjningsstöd beskrivs av de allra flesta som sporadisk. En del uttrycker att de är nöjda med sina handläggare medan andra är besvikna. Det som framhålls som grundläggande för ett gott bemötande är att bli sedd som person och att det tas hänsyn till de egna specifika förutsättningarna. Att bli samlad i grupp och ägna hela dagar åt jobbsökaraktiviteter upplevs av flertalet som negativt även om undantag finns. För att insatser ska uppfattas som positiva är upplevelsen av meningsfullhet grundläggande. Att bli en i mängden leder till en känsla av objektivering och av att inte vara viktig som person. Ett mer individuellt anpassat stöd med coachande inslag däremot har några positiva erfarenheter av. Att få hjälp att få en bättre självkänsla är också ett behov som förs fram samt att få avancerat stöd i form av psykiatriska insatser. Psykisk ohälsa tycks utgöra ett tydligt hinder för några av de unga.

Två aktörer - Erfarenheter från socialtjänst och arbetsförmedling

Fyra intervjuer gjordes med professionella inom Arbetsförmedlingen respektive socialtjänstens försörjningsstöd. Intervjuerna gjordes med syftet att få en bild av hur man inom respektive myndighet ser på arbetet med unga långtidsarbetslösa, utifrån bland annat uppdrag, ansvar, de ungas möjligheter och hinder. Anledningen till att just dessa två offentliga aktörer valdes ut var att det är just de som via insatser och handläggning har mest kontakt med unga långtidsarbetslösa. Nedan redovisas vad som kom fram vid intervjuerna med de professionella. Kapitlet har strukturerats utifrån respektive intervjupersons utsagor, för att tydliggöra eventuella skillnader i synsätt inom olika myndigheter och mellan olika nivåer.

Sektionschef på Arbetsförmedlingen

Sektionschefen på Arbetsförmedlingen har ansvar för den grupp arbetslösa som bedömts stå nära arbetsmarknaden, för frågor som rör den europeiska arbetsmarknaden samt för gruppen ungdomar mellan 18 –25 år. Sektionschefen, som nedan kallas för Tommy⁴, är en av tre andra sektionschefer och har arbetet inom Arbetsförmedlingen sedan 1995. Tommy tillträdde som chef 2004.

Om Arbetsförmedlingens uppdrag

Tommy beskriver hur Arbetsförmedlingens uppdrag förändrats över tid. Förr, särskilt under lågkonjunkturer, skulle människor rustas för arbetsmarknaden via t.ex utbildning, så att de var ”förberedda” för jobb vid nästa konjunkturuppgång. Idag är fokus mer riktat mot arbete med utvecklings- och jobbgarantier samt vad som benämns som matchning. Detta efter nya direktiv från regeringen vad gäller arbetsmarknadspolitiken (se mer om detta i bakgrundkapitlet). ”Mycket av vårt uppdrag går ut på att matcha sökande stenhårt i början” säger Tommy. Matchningen innebär enligt honom i praktiken att relativt snabbt samla in den sökandes meriter och sedan verifiera dem. Målsättningen är att Arbetsförmedlingen så fort som möjligt ska få in den enskildes fullständiga meritförteckning. Matchning innebär dock inte bara anvisningar från Arbetsförmedlingen utan att de sökande måste enligt Tommy i stor utsträckning ”själva driva sin process mot arbete”. Ansvaret att söka arbete ligger till syvende och sist ändå hos individen menar han:

I mångt och mycket så handlar det ju om att ansvaret ligger på individen.

Stödet till de unga arbetslösa sker i praktiken enligt Tommy främst genom jobbsökarkurser och den respons handläggarna ger på de arbetssökandes ansökningshandlingar. Intrycket är därför att matchningsprocessen inte skiljer sig nämnvärt från tidigare arbetssätt. Den största skillnaden tycks vara kravet på att meriterna ska vara verifierade med intyg.

Arbetet med de unga

Som det ser ut idag blir unga arbetslösa, 18-25 år, inskrivna på Arbetsförmedlingens jobbgaranti för unga. Detta innebär att om de efter nittio dagar inte lyckats hitta ett jobb så ska de via jobbgarantin ut i någon form av åtgärd. En nyordning vad gäller insatserna som de unga ska erbjudas är att avtal har slutits med ett antal privata aktörer/utförare. De insatser som erbjuds i jobbgarantin ska därför utföras av ett antal olika utbildningsföretag, med olika inriktning. Arbetsförmedlingen ska enligt Tommy nu konkurreras ut och på sikt är tanken att de unga också ska ha möjligheter att välja aktör utifrån deras egna behov.

⁴ Mellanchefer på Arbetsförmedlingen heter egentligen något annat. Det går förvisso inte att göra honom till en anonym person då han har en nyckelposition inom sin organisation. Att byta ut namnet är ändå ett sätt att markera att det viktiga här är funktionen och inte personen. De påföljande intervjuerna med professionella kommer att hanteras på samma sätt.

Innan nyordningen med jobbgarantin för ungdomar hade Arbetsförmedlingen ett utbrett samarbete med socialtjänsten via kommunalt program för unga och ungdomspraktik. Genom kommunen kunde de unga få praktikplats redan efter ett par veckors arbetslöshet. På så vis var få unga utan sysselsättning. För en del var det förfaringssättet väldigt bra menar Tommy, men det fanns också vissa inlåsningseffekter som innebar att de unga mer eller mindre fastande i sysselsättning via praktik. Han framhåller dock att det gamla systemet i större utsträckning möjliggjorde för myndigheter att ha en kontroll över *vilka* ungdomar som egentligen stod utanför arbetsmarknaden. De praktikinsatser som tidigare sattes in relativt snabbt möjliggjorde att sådana hinder också kunde upptäckas fortare menar Tommy. I dagsläget erbjuds de unga visserligen samma typ av insatser, men det tar längre tid att upptäcka när de varit utan arbete länge eller om de har någon form av problematik som hindrar dem att komma ut på arbetsmarknaden. Först efter inskrivning inom jobbgarantin kan en ung arbetssökande få en praktikplats idag. Innan jobbgarantins införande kunde sådana platser förmedlas inom två månader, nu kommer väntetiden att bli upp till ett halvår. Vid intervju tillfället berättar Tommy att medlen till praktik på förmedlingen i Eskilstuna emellertid är förbrukade, vilket innebär att ingen för tillfället kan beviljas insats i form av praktik.

Om de ungas möjligheter

På frågan om hur Tommy ser på unga generellt sett har det på arbetsmarknaden svarar han framt:

Om jag ska vara ärlig, svårt faktiskt. De saknar meriter och kommer ofta med en icke- yrkesinriktad utbildning.

Tommy jämför unga som grupp med invandrare. Det tycks inte spela någon roll om det är hög- eller lågkonjunktur. De riskerar att hamnar utanför arbetsmarknaden. Han framhåller att de unga i princip helt saknar arbetslivserfarenhet och att "hjulen" på företagen snurrar "så fort" att de på arbetsplatserna helt enkelt inte har tid att lära upp de unga. Därför är även lärlingsplatser svåra att få tag på. Trots att ett företag på så vis kan få gratis arbetskraft anser de sig inte ha resurser till att lära upp enskilda. De unga som väl kommer ut i arbete beskriver Tommy som de som har en inre drivkraft, är initiativrika och har en god social kompetens. De som istället hamnar utanför saknar dessa förmågor, har svårare att ta ett eget ansvar samt har orealistiska förväntningar på arbetsmarknaden menar Tommy:

Hos de här (unga) så saknas det här ansvaret att man tar ansvar för sin egen situation. Man förväntar sig att förmedlingen ska erbjuda jobb. Ibland kan jag uppleva att man har dålig koll på arbetsmarknaden, på vad som krävs. (...) Man har ganska orealistiska förväntningar på vad man kan få jobb.

Tommy berättar också att de på Arbetsförmedlingen ser att många unga har ett avvikande beteende. Som exempel på ett sådant nämner han att en relativt stor andel uteblir från de informationsmöten de blir kallade till. Att de inte dyker upp tror Tommy har att göra med bakomliggande problem och svårigheter av individuell karaktär. Något som han uppfattar som iögonfallande är att problemen inte har upptäckts och åtgärdats under tidigare stadier av de ungas utveckling, och då särskilt i skolan:

Som myndighetsperson kan jag tycka att vissa andra myndigheter tar ett dåligt ansvar för de här ungdomarna. Varför fångar man inte upp dem i skolan? Varför ger man dem inte ett extra stöd? De kommer ofta med oavslutad gymnasium. De har inte avgångsbetyg i alla ämnen. Många har bara brutit rakt av. Jag tycker att alternativen till skola idag är ganska dåliga. Man håller ju på och jobbar med olika lärlingsprogram och det tror jag kan vara positivt. Det är ett steg i rätt riktning. Man måste fånga upp de här personerna på ett annat vis.

En orsak till att de unga långtidsarbetslösa är dåligt rustade tror Tommy beror på avsaknad av slags grundtrygghet. De har inte fått vad de behöver under sin uppväxt. För att kunna erbjuda

dem den hjälp de verkligen behöver måste medel frigöras till både socialtjänsten och landstinget. På så vis kunde unga erbjudas stöd i form av samtal med professionella tror han.

Olika aktörer och ansvar

Tommy framhåller skolan och socialtjänsten som två nyckelaktörer vad gäller arbetet med de unga som är utanför och utsatta. Socialtjänsten tenderar idag enligt honom att alltför snabbt hänvisa de unga till att söka arbete. Han upplever att lägre kostnader för socialbidrag ofta prioriteras istället för att på bästa sätt erbjuda de unga individuell hjälp:

Man kan uppleva ibland att de är nöjda om de är självförsörjande och självförsörjande är att de får pengar någon annanstans ifrån. (...) det tycker jag är ett ganska klen begrepp.

Att söka jobb kan inte alltid vara det den primära. Istället borde den enskildes behov beaktas i en större utsträckning. De unga behöver hjälp med klara av sina relationer till andra och med att få struktur på sin vardag tror Tommy:

För det kanske inte är det som är det primära. Har man inte tryggheten i sig själv så är inte arbete fokus för de här ungdomarna. Det är inte viktigt. Det finns andra relationsbitar som är viktigare och att få struktur på vardagen överhuvudtaget. Det är min personliga upplevelse. En brist i sammanhanget är att man släpper dem snabbt på socialtjänsten och hänvisar till att de ska söka arbete. Det är ju enligt socialtjänstlagen så att de ska stå till arbetsmarknadens förfogande för att kunna ha rätt till socialbidrag. (...)Man måste väga in flera saker. (...) För mig som jobbar på Arbetsförmedlingen så känns det litet enkelriktat. Bara man kan stå och gå så kan man söka arbete.

Det är också otydligt vem som har det yttersta ansvaret vilket leder till att de unga ”faller mellan stolarna”. Tommy menar dock att ansvaret för de som, på grund av olika typer av hinder, inte är redo för arbetsmarknaden inte kan ligga inom arbetsmarknadspolitikens område. Han framför skolan som en central aktör här. Om de där upptäcker att en elev inte mår bra, hur agerar skolans personal då och vart kan de vända sig?

Jobbar då inte Arbetsförmedlingen alls med unga som har olika typer av problem, hinder och kanske diagnoser? Jo menar Tommy, men det handlar då främst om att under en begränsad tid försöka undanröja hinder via exempelvis stödjande samtal. Någon behandlande psykolog finns inte på Arbetsförmedlingen. När det kommer till unga med neuropsykiatriska diagnoser finns dock särskilda resurser som är till för människor med funktionshinder. De som saknar diagnos men ändå har uppenbara hinder för att komma ut på arbetsmarknaden har Arbetsförmedlingen inga resurser att utreda, även om Tommy önskar att det vore så. Han nämner istället socialtjänsten som en tänkbar aktör i arbetet med individer med outredda hinder.

Vad är verksamt och inte?

På frågan om vilka arbetssätt som varit lyckade framhåller Tommy de jobbklubbar som tidigare fanns på Arbetsförmedlingen. Där träffade personalen de arbetssökande dagligen och kunde på så vis skapa en relation med enskilda arbetssökande. Jobbklubbarna liknade till strukturen de arbetsmarknadsinsatser som kommunen tidigare ansvarade för. Handläggarna på Arbetsförmedlingen hade kanske ett större kontaktnät med olika arbetsgivare, vilket gynnade de arbetssökande tror Tommy. Insatser måste förstås i relation till de enskildas behov framhåller Tommy vidare, för vissa unga är aktivering bra medan det för andra kan vara förödande. Han betonar att behoven av insatser varierar mellan individer. Tyvärr har arbetet på Arbetsförmedlingen de senaste åren varit präglad av alltför många generaliseringar kring de unga arbetssökandes:

(...) Utifrån individens behov. Det är så vi SKA jobba. Tyvärr så tycker jag att det har varit litet för mycket generaliseringar och vi har sagt att alla behöver någon form av aktivering. Och så har vi oavkortat skickat dem till

kommunen via KUP och UG som fanns tidigare(..) vi måste se varje individ för vad den är. Det kan vi också ha varit dåliga på tycker jag. Det har varit mkt volym istället för kvalitet.

I den bästa av världar skulle enligt Tommy olika myndigheters regelverk anpassas så att ansvarsområdena kunde överlappa varandra. På så sätt skulle olika myndigheter tillsammans kunna möta de unga utifrån deras individuella förutsättningar:

Nu möter vi dem med: ”Så här är det” ”Anpassa dig!”

Vi skulle kunna möta dem litet mer med: ”Var är du i din process?”

Försök att överskrida myndighetsgränserna har också gjorts inom olika typer av samverkansprojekt. Projekten i sig har, så länge de varit igång, ofta varit lyckade tycker Tommy, men problemet har varit att samverkan har avstannat när projekttiden tagit slut.

Handläggare på Arbetsförmedlingen

Handläggaren från Arbetsförmedlingen, som här kommer att kallas för Yvonne, arbetar för närvarande främst med ungdomar emellan 18-24 år. Hon har varit verksam inom Arbetsförmedlingen i 35 år och har därför en gedigen erfarenhet av arbete med arbetslösa och av arbetsmarknadspolitikens praktik.

Om arbetet med de unga

Yvonne berättar hur Arbetsförmedlingens arbete har förändrats, med minskade möjligheter att träffa enskilda och sämre tillgänglighet för unga arbetssökande. För många år sedan erbjöd de dessutom ett långt bredare utbud av yrkesutbildningar än idag, något Yvonne också saknar i sitt arbete. Nu finns endast ett fåtal sådana utbildningar kvar och då främst inom verkstadsindustrin. En konsekvens av införandet av jobbgarantin är att det nu tar längre tid att få en praktikplats, jämfört med innan. Yvonne tror inte att den nya rutinen gagnar de unga som hon upplever behöver kontinuitet och rutiner. Det finns risk att de blir passiviserade. De unga som själva ordnar praktikplats kan också bli av med den eftersom de får vänta så länge på formellt beslut om praktik. Yvonne ser alltså inte de så kallade inläsningseffekterna som det stora bekymret. Det viktiga är att de unga får komma ut och pröva på arbetslivet, och då särskilt de som har extra svårt att själva ta initiativ mot arbetsmarknaden:

Huvudsaken att ungdomarna kommer ut. Att de får känna på någonting. De behöver så väl det. De här som inte fixar själva.

Yvonne jobbar med de unga innan de hänvisas till jobbgarantin. Hon menar att det inom ramen för hennes arbete inte finns utrymme för att arbeta individuellt med motivationsarbete, vilket hon önskar att det fanns eftersom särskilt ungdomar behöver kontinuerlig kontakt:

Man önskar ju att man kunde träffa en person mycket mycket oftare i ett enskilt besök. Även om det sägs att man inte ska jobba så numera men jag tror på det. I alla fall när det gäller ungdomar. Man behöver hålla efter dem. De behöver liksom ha kontinuerlig kontakt. Det kanske låter litet gammeldags men jag tror faktiskt på det. (...) Det var ”bättre förr” om jag nu får säga det.

För Yvonne innebär nu alltså arbetet att i de allra flesta fall möta de unga arbetssökande gruppvis. De unga hänvisas istället efter ett initialt möte med en handläggare till en arbetssökarkurs. Här går Yvonne och hennes kollegor igenom hur man kan söka arbete och ett hur CV bör vara upplagt. Vid behov görs uppföljningar med enskilda för att se om de iordningställt sitt CV. Därefter sker i princip inga individuella möten mellan handläggaren och den unge.

Om ungas möjligheter

De ungas möjligheter att få arbete idag varierar enligt Yvonne. Hon menar att de beror mycket på om de har ett eget ”driv eller inte”. En gymnasieutbildning som enda erfarenhet räcker inte för att komma ut på arbetsmarknaden idag och långt sämre utgångsläge har de som inte har lyckats få ut en fullständig examen. De unga som har extra svårt att komma ut i arbete tror Yvonne har dåliga erfarenheter från uppväxten. Olika typer av problem i kombination med ofullständiga avgångsbetyg minskar avsevärt chanserna att få ett arbete. Det finns de som läser upp sina betyg och går vidare, men de som inte har orken att göra det riskerar att bli utan arbete. De som går arbetslösa länge riskerar sedan att helt tappa hoppet om att få jobb.

Andra aktörer/samverkan

Yvonne tror att samhällets övriga aktörer i stort gör vad de ska i relation till målgruppen unga arbetslösa. Hon framför ingen riktad kritik här. Däremot menar hon att samverkan är grundläggande för att arbetet ska fungera. Yvonne tycker att särskilt samverkan med socialtjänsten kan förbättras. Som det är nu blir lagar om sekretess till hinder när Arbetsförmedlingen och socialtjänsten skulle behöva diskutera enskilda ärenden. Regler och lagar förhindrar att viktig information i enskilda ärenden inte kan utväxlas:

Men nu har ju vi vattentäta skott emellan varandra så det är inte alltid man får veta allting. Vi skulle ju önska att vi var litet mer meddelsamma med varandra.

Innan jobbgarantin infördes arbetade kommun och arbetsförmedling enligt Yvonne mer nära varandra. Det fanns då en särskild person på kommunen som handläggare från Arbetsförmedlingen kunde vända sig till, vilket enligt Yvonne hade fördelar för samverkan. ”Kanalerna var litet mer öppna.” Yvonne menar att trepartssamtal mellan den arbetslöse, kommun och arbetsförmedling vore bra. Tillsammans kan man då hitta nya infallsvinklar. Dessutom får alla som deltar vid ett sådant möte samma information, vilket underlättar arbetet och också blir till en trygghet för den enskilde arbetssökande.

Vad är verksamt och inte?

Yvonne tror att det som idag kallas för coachning kan vara ett bra arbetssätt. Det skulle kunna innebära att den unge fick träffa en handläggare på Arbetsförmedlingen ofta och via honom eller henne få tips och råd. Handläggaren skulle kunna ”puffa” på i arbetssökandet. Under sjuttioalet då det fanns gott om resurser jobbade man enligt Yvonne också med denna typ av mer intensiva stöd. Vilket enligt henne gav goda resultat. Yvonne tror också att de unga skulle uppskatta om handläggarna tog sig mer tid och gav dem individuell hjälp. Kanske de unga också har problem som de behöver dryfta eftersom inte alla har tillgång till samtal med vuxna. Yvonne tror att det kan vara svårt att ta upp problem av personlig karaktär i en större samling av människor:

Det kanske inte alltid är så att man vill sitta i grupp. Då vill man kanske inte säga det man helst skulle vilja säga.

Att bli hänvisad till en grupp kan också upplevas som meningslöst tror hon:

De tänker; Vad ska jag dit och göra. (...) Det är någon som står och rapar upp någonting. Hur kul är det? Nu ska jag inte vara så negativ mot Arbetsförmedlingen, men jag tror att ungdomarna tänker så.

En tidigare service som Yvonne upplevde som särskilt bra var att Arbetsförmedlingen hade öppet hus för ungdomar. Hon har svårt att förstå varför det inte har fått vara kvar eftersom det enligt henne var verksamt. De unga kom ju dit! Fördelen var att de kunde göra det när de själva ville och önskade få hjälp och att möjligheten fanns att möta behoven just när de dök upp. Yvonne beskriver det som ett väl beprövat arbetssätt som hon saknar:

Men det får vi inte ha längre. Och varför det vet jag inte. Det begriper jag inte. För det är jättebra! De kan komma när de känner för det och det har vi kört i många många år förr. Det är väldigt bra. För då kommer de!

Teamledare på försörjningsstöd

Teamledaren på försörjningsstöd har verksamhetsansvar för de tio handläggare som utreder försörjningsstöd och ärenden som omfattas av LSS. Personalansvaret ligger hos en enhetschef som befinner sig en nivå upp i ledarskapsstrukturen. Teamledaren på försörjningsstöd kommer i texten att kallas för Inger.

Om uppdraget på försörjningsstöd

Uppdraget som de har på försörjningsstödsenheten beskriver Inger som att i första hand bedöma behovet av just försörjningsstöd, även så kallat ekonomiskt bistånd. Hon beskriver det som en grannlaga uppgift att göra bedömningar av biståndsbehov och menar att det gäller att inte ta över funktioner som människor själva har.

Arbetet med de unga

Inger beskriver arbetet med de unga långtidsarbetslösa som så ”normaliserande” som möjligt. Det görs ingen åtskillnad på klienter och övriga medborgare vad gäller kravnivåer. Har du hinder som gör att du inte kan söka arbete ska dessa verifieras med ett läkarintyg:

De regler som gäller för dig och mig ska gälla för dem också. (...) Om du inte är sjukskriven och har läkarintyg så står du till arbetsmarknadens förfogande. Vi gör ingen åtskillnad där. För samhället gör ingen åtskillnad på oss. Har man inget läkarintyg så ställer vi krav på att du ska vara aktivt arbetssökande.

Intrycket är att grundtanken i arbetet på försörjningsstöd är att den enskilde ska göra allt för att bli självförsörjande, även om det enligt Inger görs individuella bedömningar utifrån den enskilde klientens förmågor:

Det är klart att där måste man titta på möjligheter och vilka resurser varje person har att söka arbete. Där får vi använda individuella bedömningar naturligtvis. Men i det normala fallet så ska jag komma ifrån försörjningsstöd så fort som möjligt. Jag ska klara mig själv. Då måste jag göra allt som står i min makt för att bli självförsörjande. Jag måste söka arbete i hela Sverige kanske.

Hur ofta handläggarna träffar de unga arbetslösa varierar enligt Inger. De som under en kortare period står utan egen försörjning kallas inte till besök så ofta. De som har fler hinder och problem behöver man däremot ha en tätare kontakt med säger Inger. Däremot finns inte resurser att göra mer ingående sociala utredningar vilket hon beklagar:

Det är det som är vårt dilemma. Det är det vi saknar. Lusten att göra det saknas definitivt inte! (...) Vi har en enorm inströmning. Nu är det ju så att vi handlägger inte bara ungdomar här utan vi har även deras föräldrar. (...) Det är en väldig inströmning och vi har inte lika stort utflöde. Det beror på att vi har många som står långt ifrån arbetsmarknaden. De blir kvar. Vi har tyvärr inte det utrymmet.

Det skedde enligt Inger ett perspektivbyte på försörjningsstödet i början av nittiotalet då enheten organiserades under arbetsmarknadssförvaltningen, istället för som tidigare under socialförvaltningen. Inriktningen gick nu ”från att se problemen till att se det friska” hos klienterna. Inger tycker att det nu blivit mycket tuffare att jobba med försörjningsstöd eftersom ärendena har blivit fler och tyngre. Idag finns det inga ”rutinärenden som kan handläggas med vänster hand”, samtidigt som det ställs högre krav på motprestationer från klienterna:

Jag tror vi tog över mer förr och vi betalade kanske ut mer urskillningslöst.

De nyligen införda ändringarna av arbetsmarknadsåtgärderna innebär i nuläget att kommunen inte längre har ett lika stort ansvar för unga arbetslösa. Den ändrade riktningen har medfört att de

inom kommunen inte har lika mycket ”att erbjuda” de unga, vilket i och för sig inte behöver vara enbart negativt. Det är också bra att ansvaret fördelas menar Inger:

Å andra sidan kan man se det så här: Det är BRA att det delas ut ansvar. Ansvar ska inte ligga enbart hos socialtjänsten.

Det finns fortfarande insatser att erbjuda. Det rör sig här om olika typer av socialpedagogiska verksamheter där individer kan få hjälp. Tidigare kunde handläggarna på försörjningsstöd hänvisa klienterna direkt till dessa olika insatser. På senare tid har rutinerna ändrats och en handläggare från individ- och familjeenheten måste initieras i ärendet och utreda den enskildes behov av stöd, vilket kan innebära att processen från insats till beslut tar längre tid. Inger beskriver de socialpedagogiska verksamheterna som ”riktade”. Som exempel ger hon en verksamhet för människor som lider av panikångestsyndrom, en för unga tjejer samt ytterligare en verksamhet som jobbar med unga som bedömts ligga i riskzonen för att bli kriminella. Intrycket är att dessa insatser har karaktären av sociala interventioner och inte primärt arbetar med unga arbets sökande.

Om de unga och deras möjligheter

Även Inger ser, liksom de intervjuade från Arbetsförmedlingen, att läget på arbetsmarknaden har hårdnat. Företagen ställer högre krav och väljer att anställa de unga som kan betecknas som mer resursstarka:

Det är de duktiga som kommer fram och den här gruppen tillhör dessvärre inte dem – eliten. (...) Vi har en grupp som blir beroende av samhällets insatser som är större idag än vad den har varit tidigare.

Inger har noterat att de så kallade bokstavskombinationerna (diagnoser så som ADHD, DAMP etc.) har ökat på senare år. Det har medfört att det nu finns en större grupp klienter som blir beroende av socialbidrag allt längre. Hon menar också att det är tydligt att klyftorna i samhället har ökat. Inger tror att de unga långtidsarbetslösa är uppgivna, vilket bland annat kan ha sin förklaring i att de i flera omgångar hänvisats till olika typer av insatser som inte alltid upplevts som meningsfulla. Att därtill gång på gång söka arbete utan att få något leder dessutom till att självförtroendet urholkas:

Och det tror jag beror på att om man har blivit kastad runt i systemet med olika praktikplatser, kommunala praktikplatser, så står det en upp i halsen. Man ska söka jobb. Man vet vilka krav man har på sig. Man misslyckas en gång, man misslyckas två gånger och så vidare och vidare. Jag tror att det är jättetufft för många som inte har go i sig.

När man då genomlever misslyckande på misslyckande så stärker det ju inte självförtroendet utan man halkar kanske ännu längre ned.

Även om de unga långtidsarbetslösa har blivit fler så är ändå Inger kritisk till kategorisera dem som en grupp. ”De finns ju mitt ibland oss” säger hon.

Andra aktörer och samverkan

Inger har två medarbetare som arbetar särskilt med kontakter med andra myndigheter och aktörer. Hon menar att försörjningsstöd egentligen inte är rätt instans för målgruppen unga långtidsarbetslösa. Det är dock svårt att få exempelvis Försäkringskassans handläggare att engagera sig i ärenden där den enskilde saknar sjukpenninggrundande inkomst. Förr hade Försäkringskassan ett uttalat ansvar även för dessa individer men så är inte längre fallet. Vissa människor hamnar därför utanför på grund av att de aldrig varit ”inne i systemet”:

Man kan ju tycka rent medmänskligt att för att jag är nollklassad så ska jag väl inte särbehandlas om jag har behov av insatser. Det känns litet galet.

Inger framför också kritik mot psykiatrin som inte i tillräcklig utsträckning tar emot de som behöver hjälp därifrån:

Jag brukar säga att vi lever i ett U-land vad gäller psykiatrisk vård. Hur många tillfrisknar egentligen och kommer tillbaka som fungerande människor?

Olika aktörer måste ”förenas” i långt större utsträckning menar Inger vidare som drömmer om ett ”ungdomens hus” där alla insatser och aktörer är samlade under ett tak. Inger tror att geografiska avstånd är ett stort hinder för samverkan. Hon upplever trots det att det finns vilja att samarbeta hos olika aktörer även om det också finns förväntningar att socialtjänsten ska lösa ”alla problem”.

Vad är verksam och inte?

Förvaltningen har inte varit särskilt bra på att arbeta med de unga som står långt ifrån arbetsmarknaden tycker Inger. Det har inte funnits resurser till att ta hänsyn till varje individs enskilda specifika behov. Det är ett kvalificerat arbete som krävs som måste utföras av personal som har en hög kompetens och tillgång till resurser i form av tid:

Folk har i många många år gått och trampat från verksamhet till verksamhet och så börjar de om i hjulet igen. Så vi ÄR inte bra på det här. Det här är SVÅRT. Det kräver att man ser varje persons enskilda behov av stöd. Och en sådan verksamhet har inte vi haft ännu. Det är det vi kulle behöva.

Om Inger hade makt över resurserna skulle hon vilja minska antalet klienter per handläggare samt anpassa olika typer av klienter efter det individuella intresse som finns hos handläggarna. Det senare görs redan i viss utsträckning. Inger menar på samma gång att ansvaret för de unga långtidsarbetslösa inte bara kan ligga hos socialtjänsten. Det är ett problem som samtliga aktörer i samhället har ett ansvar för menar hon och lyfter fram skolans ansvar att agera om något fattas en elev:

Det är ett samhällsproblem där alla måste ta sin del. Jag tänker på skolan. Vi kan se att det är många som har passerat skolan utan att diagnoser har upptäckts. Som bokstavskombinationer, dyslexi osv. Det har inte upptäckts förrän de kommer ut och ska söka sig arbete.

Handläggare på försörjningsstöd

Handläggaren på försörjningsstöd har arbetat på förvaltningen sedan 2004 och är utbildad till bland annat beteendevetare. I texten kommer handläggaren att kallas för Björn.

Arbetet med de unga

Björn beskriver arbetet inom försörjningsstöd som inriktat på att få ut den sökande i arbete. Ekonomiskt bistånd är enligt honom en slags ”konstgjord andning” som ges till människor för att de ska kunna överleva när de inte har någon annan försörjning. Han beskriver att de inom enheten försöker att prioritera arbetet med de unga men att man har en relativt hög arbetsbelastning, vilket innebär att handläggarna inte har möjlighet att träffa alla sina klienter regelbundet. Innan beslut fattas hinner handläggaren oftast bara kontrollera om ”planeringen följs”. En viktig del av den planering som ska kontrolleras är att den sökande är anmäld hos Arbetsförmedlingen. För att anses vara aktivt arbetssökande ska man också redovisa vilka arbeten man har sökt. Klienterna får här inte ”begränsa” sitt arbetssökande utan ska enligt Björn söka alla typer av jobb, även utanför Eskilstuna. Inom enheten har man med tiden blivit allt mer noggrann med att kontrollera att klienterna söker arbete. De som inte kan visa att de har gjort det får avslag på sin ansökan om ekonomiskt bistånd. I de fall klienter får avslag tror Björn att de flesta på

något vis ändå löser sin situation. Han tror merparten av de som får avslag på sin ansökan inte drabbas av några allvarigare konsekvenser:

De flesta löser sina problem. Vi tror att människor inte kan klara sig. Det är lätt att vi tar ansvar (för dem), men många gånger har jag sett att människor klarar sig. Jag kan inte se att folk lider eller ligger på gatan på grund av att man inte har beviljat försörjningsstöd.

Björn framhåller att när enskilda klienter inte mår bra så lättar man inom enheten på kraven på arbetssökande. De uppmanar då i stället klienten att söka kontakt med läkare för att få ett läkarintyg, även om de inte kräver ett sådant på en gång. Bedömningen om en person kan klara av att söka arbete eller inte ligger alltså enligt Björn i ett första steg hos läkaren:

Då ger vi en rimlig tid att kontakta läkare. Då är det läkaren som ska bedöma om den personen ska vara sjukskriven eller inte.

Ett arbetssätt som Björn har anammat är att välja ut några klienter ur gruppen unga arbetslösa och arbeta mer intensivt med dem under en period. Det sker bland annat genom att han kallar dem till besök en gång i veckan. Han försöker då ta reda på vad de gör på dagarna och på så vis också få en relation till dem. Björn försöker också förmedla till klienterna att de inte i första hand träffas för att han ska kontrollera dem utan för att han ska få reda på vad de behöver hjälp med. Det är viktigt att försöka skapa ett förtroende hos den unge och visa att man som handläggare finns till för just honom eller henne menar han. För att få till stånd en sådan mer förtroendefull kontakt behövs resurser främst i form av tid. Utan förtroende går det enligt Björns synsätt inte att hjälpa en annan människa:

Kan man inte skapa förtroende så kan man inte hjälpa.

I arbetet med de unga som Björn valt att jobba mer intensivt med blir det ofta tydligt att de har en social problematik. Många är också ensamma och har begränsade nätverk. Björn tror att dessa människors isolering är ett av de större hindren för dem och han framhåller att behöver ha *andra* kontakter och relationer än enbart med olika professionella aktörer. Det är samtidigt svårt att hjälpa människor med deras ensamhet och utanförskap. De insatser som kommunen kan erbjuda är kontaktperson eller olika typer av riktade verksamheter. Det som erbjuds passar emellertid inte allas behov säger Björn.

Om de ungas möjligheter och hinder

För de unga som stått utanför arbetsmarknaden under en längre tid är det svårt att få arbete menar Björn. De behöver därför egentligen extra stöd. Däremot menar han att de mer resursstarka kan få ett jobb bara de vill, även om det kanske då rör sig om kortare anställningar på timmar eller vid behov. De unga som har svårt att komma ut har ofta problem relaterade till uppväxt eller till familjen tror Björn. Ekonomin är en annan aspekt på utanförskapet. Att vara exempelvis ensamstående mamma är svårt på många sätt, både ekonomiskt och när det kommer till uppfostran av barnen. Får barnen sedan inte det de behöver hemma blir det också svårt att klara av skolarbetet. På så vis förs problemen vidare i generationerna tror Björn. Han tror också att många av de unga vuxna som står utanför arbetsmarknaden inte mår bra psykiskt. Kanske är det så att de blivit av med sina arbeten på grund av just det. Men alla vill inte heller söka psykiatrisk hjälp. Björn menar att vissa befarar att de endast kommer att få ”lyckopiller” utskrivna och inte någon annan hjälp.

Olika aktörer och samverkan

Samverkan är väldigt beroende av vilken person du samverkar med menar Björn. Psykiatrin är det enligt honom näst intill omöjligt att få till stånd ett samarbete med och Försäkringskassan ”vill inte göra någonting” om en person är nollklassad. Detta trots att de, enligt Björn, har ett uppdrag att upprätta en rehabiliteringsplan tillsammans med Arbetsförmedlingen. Han tror att det helt enkelt saknas drivkraft från Försäkringskassans sida då de nollklassade individerna ändå inte belastar deras budget. Det finns helt enkelt inga pengar för Försäkringskassan att spara in på målgruppen.

Samverkan, eller kanske bristen på samverkan, med Arbetsförmedlingen ställer till bekymmer i handläggningen av det ekonomiska biståndet. Även om klienter lämnar ett medgivande att försörjningsstödet handläggare får ta kontakt med Arbetsförmedlingen för att få information om den enskilde, så hänvisar man på Arbetsförmedlingen till sekretessen. Det är enligt Björn ett stort hinder som måste överbryggas för att underlätta samverkan. Man måste kunna prata med varandra menar han. Han upplever också att Arbetsförmedlingen ”bollar tillbaka” de klienter som de anser har hinder. Om samverkan inte blir bättre så riskerar de unga att bli långvarigt beroende av ekonomiskt bistånd. Därför behövs det enligt Björn gemensamma handlingsplaner som arbetats fram med både Försäkringskassa, Arbetsförmedling och försörjningsstöd.

Vad är verksamt och inte?

Björn upplevde inte det tidigare arbetssättet med kommunala ungdomsprogram som verksamt. Det var inte tillräckligt anpassad utifrån de ungas *olika* behov och resurser. Dessutom var kommunen nödgad att anställa personer som kunde arbeta i verksamheterna vilket kostade mer än det smakade. Björn menar att det ekonomiska biståndet under perioden med kommunala ungdomsprogram kom att betalas ut mer eller mindre slentrianmässigt. Att delta i programmen var det enda krav som ställdes för att de unga skulle vara berättigade till ekonomiskt bistånd, vilket kunde vara passiviserande.

Björn tror istället, liksom de andra intervjuade professionella, att det skulle vara mest verksamt med mycket täta kontakter med klienterna. Om varje handläggare hade fem klienter åt gången skulle det finnas en möjlighet att hjälpa enskilda ut i arbete eftersom dessa personer behöver omfattande stöd. Kanske behövs till och med ett utökat stöd i vardagen för vissa klienter där träffar utanför socialkontoret är en del av ett sådant stöd. Huvudansvaret för de unga som befinner sig långt utanför arbetsmarknaden bör ligga under socialtjänsten som enligt Björn ska vara den ”sista utposten”. Det är här resurserna borde finnas anser han.

Sammanfattning

Arbetsmarknadspolitiken har fått en ny riktning där de kommunala ungdomsprogrammen ersatts med jobbgaranti för unga. Det finns hos de intervjuade professionella, åtminstone delvis, en positiv förväntan på vad det nya kan leda till. Farhågan som särskilt handläggaren på Arbetsförmedlingen lyfter fram är att de unga kommer hinna bli passiviserade innan de får en riktad insats, i och med att de nya rutinerna innebär att det kan dröja flera månader innan en arbetsökande kan komma ut i exempelvis praktik. Chefen på Arbetsförmedlingen lyfter å sin sida upp de risker för inlåsnings effekter som tidigare fanns och hoppas att det nya ska leda till något bättre, även om även han är medveten om att vissa ungdomar behöver komma ut i insats snabbare än vad den nya tågordningen tillåter. Teamledaren på försörjningsstöd ser något gott i att ansvaret för de unga nu åter ligger hos Arbetsförmedlingen inte minst för att hon vänder sig mot att socialtjänsten ska ”ansvara för allt”.

Ett tydligt tema i intervjumaterialet är hur hård arbetsmarknaden uppfattas vara för de unga och då särskilt de som inte har fullständiga betyg eller är resurssvaga på andra sätt. Mer praktiska

utbildningar och lärlingssystem förespråkas av särskilt mellanchefer på Arbetsförmedlingen. Hinder som framförs är arbetsgivares ovilja att utbilda de unga. Vilket ansvar har andra samhällsaktörer för att underlätta för de unga? *Frågan om ansvar* framstår som helt central. Bär socialtjänsten det yttersta ansvaret eller är det ett gemensamt samhällsansvar som måste tas för dessa unga långtidsarbetslösa? En fråga som kommer upp i flera intervjuer är Försäkringskassans roll. Det tycks vara oklart vilket ansvar Försäkringskassan egentligen har, även om erfarenheten är att de knappt alls befattar sig med de människor som är nollklassade. En cynisk inställning menar några av de intervjuade professionella. Det tycks också råda delade meningar om vilket ansvar Arbetsförmedlingen ska ha för de unga som har särskilda behov av stöd. Arbetsförmedlingens chef menar att de inte har resurser för detta. Teamledaren på försörjningsstöd menar att det är orimligt att bara försörjningsstödet ska arbeta med dessa klienter. Skolans ansvar är också något som diskuteras. Hur kan det komma sig att vissa unga inte har fått hjälp tidigare när de har så uppenbara problem? Har man inte agerat från skolans sida? Ett tydligt tema vid intervjuerna är också tanken om *individens eget ansvar*. Det tycks vara ett tydligt förhållningssätt, både inom Arbetsförmedlingen och på försörjningsstöd vilar på en slags grundtanke om den enskildes eget ansvar.

Något alla dock kan enas om är att dess mer utsatta klienter eller kunder är i behov av ett långt mer *individanpassat stöd* än vad man idag har resurser till. Samtliga av de intervjuade menar att de unga arbetslösa har olika behov som endast kan ringas in vid en individuell kontakt. Många unga behöver också stöttas och ha möjlighet till samtal med någon vuxen. Flera kritiska uttalanden kring att samla ungdomar i grupp inom olika jobbsökaraktiviteter återfinns också i utsagorna. Särskilt kontraproduktivt tror man att det är när det sker vid upprepade tillfällen för en och samma individ. För att arbetet ska fungera är också *samverkan* centralt. En rad aspekter på samverkan lyfts fram. Geografiska avstånd och sekretess hindrar kommunikationen mellan arbetsförmedling och socialtjänst. Flera upplever trots detta en vilja till samverkan från olika aktörers sida. En typ av samverkan som lyfts fram som verksam är så kallade trepartssamtal. Det optimala är enligt teamledaren på försörjningsstödet och chefen på Arbetsförmedlingen att samla olika aktörer under samma tak. En sådan verksamhet bör dock vara permanent eftersom erfarenheten visat att samverkan luckras upp så fort ett projekt avslutas.

Det övergripande intrycket är att samtliga aktörer ytterst känner sig begränsade av knappa resurser och bristen på samverkan. Det råder *inte heller konsensus kring vem som ska ansvara för vad*. De intervjuade cheferna på Arbetsförmedlingen respektive försörjningsstöd tycker var och en på sitt håll att den andra myndigheten bör ta ett större ansvar. Kunskapen om vad de unga egentligen behöver upplever de intervjuade dock att de har. Det är *olika typer av resurser men också strukturer som saknas* för att man ska kunna ge de unga den hjälp och det stöd som man är överens om att de behöver.

Avslutning

Diskussion

För att svara på frågan vilka dessa unga långtidsarbetslösa är finns efter den genomförda studien ett par självklara svar ge. I princip alla saknar fullständig gymnasieutbildning och flertalet har ingen längre erfarenhet från arbetslivet. Detta är en bild som ges både av de unga och av de professionella som intervjuats för studien. Att sakna utbildning och erfarenheter är också något som i princip alla av studiens intervjupersoner framför som de stora hindren för att komma ut på arbetsmarknaden.

De unga vuxna som intervjuats har även andra hinder som ytterligare försvårar deras situation på arbetsmarknaden. De har, i likhet med de unga som intervjuades i utredningen ”Unga utanför” erfarenheter av olika typer av utanförskap eller utsatthet. Deras berättelser om uppväxten skiljer sig åt både när det gäller vilken typ av utsatthet de har erfarenhet av, och *hur* de skildrar sin position och vilka orsaker de ser till att det blivit som det har blivit. Några lägger skulden främst hos sig själva genom att föra fram det egna dåliga självförtroendet som ett hinder, på samma sätt som de unga i ”Unga utanför”. Andra kan också se att orsakerna till utanförskapet går att finna utanför dem själva, i de svåra erfarenheterna, i bristen på stöd från samhälle och skola etc. De unga försöker också på olika sätt att söka sina vägar framåt, om det så är via stöd från psykiatrin, genom att enträget söka arbete eller att på egen hand försöka skapa mening i och struktur på vardagen. Det är också tydligt att, beroende på personlighet och erfarenhet, sätten att hantera situationen som långtidsarbetslös skiftar. Några förmår känna mer hopp än andra. Som en gemensam nämnare för förmågan att känna hopp framträder tillgången på *feedback*. Att bli sedd och få respons av arbetsgivare, vänner, andra sociala nätverk men även av olika myndigheters handläggare beskrivs som grundläggande. Brist på feedback och kontakt skapar däremot oro och otrygghet.

Intrycket överlag är, och det bör framhållas, att de unga människorna inte ser sig själva som ”offer”. Det framstår istället som att de funderat mycket på sin egen situation och att de har en förmåga att kritisk granska, inte bara samhället, utan också sig själva. Intrycket är inte heller att de saknar ansvarskännande. Det är ett resultat som är intressant i relation till de professionellas utsagor, där vikten av att ta eget ansvar men även bristen på det egna ansvaret hos de unga framhålls. Kan vi här tänka oss att de unga *tar så stort ansvar de kan utifrån de egna förutsättningarna*, men att det ansvaret kan ta sig olika uttryck och inte alltid översnesstämmer med den bild av den ansvarstagande klienten som är gängse hos de offentliga myndigheterna? Att försöka få psykiatrisk hjälp kanske med hänsyn till en del individers livssituation till exempelvis bör uppfattas som mer ansvarstagande än att påbörja en utbildning eller att söka ett arbete? Ett problem tycks vara - utifrån att olika handläggare träffar de unga relativt sällan - att man från myndigheternas sida helt enkelt inte är medvetna om vilka problem vissa unga arbetslösa tampas med i sin vardag. När man som handläggare *inte vet hur en ung människa egentligen har det*, kan man inte heller göra de individuella bedömningar som skulle kunna göras.

Det paradoxala i de ungas berättelser är att även om de otvetydigt har alldeles speciella erfarenheter i bagaget så blir de ofta behandlade som ”en i mängden”. Vare sig de professionella eller de unga vuxna ser detta generella bemötande som optimalt utan flertalet framhåller dessa unga människors behov av *individuellt anpassat stöd*. Det är naturligtvis möjligt att andra unga vuxna som varit arbetslösa endast under kortare perioder kan dra bättre nytta av insatser riktade till alla och envar. Det här materialet visar dock att just de unga människor som intervjuats här har behov av att bli sedda utifrån sina förutsättningar här och nu. Den starkaste kritiken från de

unga framförs också mot just det bemötande som inte ser till individens egna specifika förutsättningar och behov. De unga efterfrågar också ett slags *stöttande förhållningssätt*, något som modernt kanske kan benämnas som ”coaching”. Det är viktigt att framhålla att det inte är enbart ett slags stöttande som efterfrågas av de unga utan också en *förståelse för den enskilda individens egen situation*. Förståelsen framstår som mycket viktig i bemötandet av de unga, och intrycket är också att det är något som man från myndigheternas sida inte har kunnat ge. Istället upplever de unga att man från myndighetshåll försökt få alla att passa in i samma fälla genom att använda gruppaktiviteter som stöd. Den typen av grupper ser flertalet av de unga som en slags meningslös förvaring (se också Ulmestig 2007). De intervjuade professionella är även de kritiska kring de egna arbetssätten och uttrycker en slags hopplöshet inför att resurserna saknas för att kunna arbeta mer individbaserat. Det framstår som att de vet hur de borde arbeta, samtidigt som det finns en vanmakt inför systemen och bristande resurser. En förhoppning finns dock, både hos de unga och de professionella, kring den nya arbetsmarknadspolitiska insatsen jobbgarantin. Ett par unga uttrycker att den skiljer sig från tidigare insatser. Det är främst *meningsfullheten* som framhålls. Att slippa gå till en verksamhet varje dag utan istället få en *kvalitativ hjälp av professionella som är experter på arbetsmarknaden* upplevs som positivt. Det finns alltså en slags tilltro till den kompetens Arbetsförmedlingen besitter. Nu kan de få hjälp av dem som ”verkliga kan”!

Några av de unga ger tydligt uttryck för en frustration över att de inte får adekvat eller tillräckligt snabb *psykiatrisk hjälp*. Intrycket är i de här fallen att motivationen att ta emot hjälp finns, men att de unga inte får det stöd de vill ha. En kritik mot psykiatrin framförs även från de professionellas håll. En viktig fråga blir alltså hur psykiatrisk hjälp ska kunna bli mer tillgängliga för de unga vuxna som behöver den.

Samverkan ses av samtliga intervjuade professionella som den enda vägen till en hållbar lösning i arbetet med de unga långtidsarbetslösa. Det är ett av de viktigare resultaten från intervjuerna med de anställda på socialtjänst och Arbetsförmedling. Hur kan samverkan då uppnås? Enligt de professionella själva är geografiska avstånd mellan aktörer ett stort hinder. Flera föreslår öppna verksamheter med hög tillgänglighet dit de unga kan vända sig och menar också att det skulle fungera bäst om olika aktörer samlades under samma tak. *Tillgänglighet* för de unga och *geografisk närhet* mellan aktörer är alltså den lösning man ser på samverkansproblemet.

Intrycket är att *frågan om ansvarsområden* måste klaras ut för att myndigheterna på bästa sätt ska kunna möta de unga vuxnas behov. Bland de intervjuade professionella tycks man ser olika på vem som har huvudansvar för målgruppen unga långtidsarbetslösa. Ett problem tycks vara att man från varje aktörs sida förväntar sig, eller åtminstone anser att den andra aktören borde ta ett större ansvar. Särskilt otydligt framstår frågan kring vem som ansvarar för de människor som eventuellt har outhärliga diagnoser. Vem kan utreda? Här kan vi tänka oss att landstinget borde ha kompetens, men hur initieras ett ärende där? Det framstår också i materialet som att Försäkringskassan inte i någon större utsträckning bidrar till rehabilitering av människor som är nollklassade. Stämmer det? Vilken roll ska Försäkringskassan ha? Det är otydligt både för personal inom Arbetsförmedlingen och på socialtjänsten vilket ansvar Försäkringskassan har rent formellt. Det framstår i stället som att den eventuella hjälpen är beroende av vilken handläggare man som myndighet lyckas knyta till ett ärende. Det är, ur ett klientperspektiv, inte alls rättssäkert.

En konsekvens av ”bli en i mängden” som beskrivs av flera unga är känslan av att bli till ett objekt, ja nästan ett boskap eller ett djur. Inte bara de unga vänder sig mot att ”dra alla över en kam”. Särskilt en av de intervjuade cheferna vill inte se de unga arbetslösa som en särskild grupp, eftersom de ju trots allt ”finns mitt ibland oss”. Vikten av att bli sedd som individ är också ett av de allra mest framträdande resultaten i den här studien.

Det kanske svåraste för en människa att bära är förmodligen känslan av att vara oviktig. I ett samhälle där de flesta av oss till stor del identifierar oss med vad vi *gör* och inte vilka vi är, är det inte svårt att tänka sig vad arbetslösheten kan medföra för personer som finns i den under en längre tid. Här borde olika aktörer i samhället försöka bidra till att de unga känner sig sedda för vad de är. Det är åtminstone den önskan som de unga själva uttrycker.

Förslag till handlingsplan

Följande punkter ska ses som förslag på ett fortsatt arbete för de unga vuxna som studien berör, eftersom jag som utvärderare inte har befogenhet att fatta formella beslut. Förslagen är knutna till studiens resultat och vad jag som utvärderare uppfattat som essensen i den här studien.

- En *fortsatt kartläggning* av de unga vuxna bör göras, med fördel i samband med ordinarie handläggning. Hur många av dessa unga vuxna behöver och önskar ett extra stöd?
- En *särskild agenda* för de unga långtidsarbetslösa vuxna bör komma till stånd. Agendan bör då involvera samtliga aktörer inom LSG, permanentas och inte anta formen av ett temporärt projekt.
- Inom LSG bör *ansvarfrågan* särskilt redas ut. Vem ansvarar för vad formellt? Vad krävs för att dessa unga vuxna ska få del av rehabiliterade och utredande insatser oavsett om de är nollklassade eller ej? Kan vägarna till psykiatrisk vård breddas? Vilket ansvar har Försäkringskassan?
- En plan bör slutligen öras göras för hur de unga vuxnas olika behov av *individuell stöd* ska kunna mötas. Vilka metoder kan användas och vem ska ha huvudansvar i varje enskilt ärende?
- Undersöka möjligheter till ett så kallt brukarråd, eller ett system med brukarrepresentanter. Hur kan de unga vuxna vara med i planeringen?

Referenser

Arbetsförmedlingen (2008). *Jobbgaranti för ungdomar*. Faktablad med information till arbetssökande, Juli 2008.

Arbetsförmedlingen (2008). *Arbetsmarknadsdata i maj 2008, Sörmlands län*. Arbetsförmedlingens månadsstatistik.

SOU 2003:92. *Unga utanför*

Statskontoret (2001). *Särskilda ungdomsåtgärder? – Om kommunala ungdomsprogrammet och utvecklingsgarantin (2001: 4)*. Diarienummer. 2000/453-5.

Ulmestig, R (2007). *På gränsen till fattigvård? En studie om arbetsmarknadspolitik och socialbidrag*. Akademisk avhandling. Lund: Dissertations in Social Work no 27.